

המשכיל

maskil

■ Z obsahu

- Chanuka – vítězství synů
světla nad syny tmy 2
- Judaismus a nejvyšší trest 8
- Úspěšné bronzy
Lindy Klarfeldové 14

■ Krátce

„K očištění Chrám došlo ve výročí dne, kdy cizáci Chrám poskvrnili. Dvacátého pátého dne měsíce kislevu. Slavnost trvala osm dní s veselím, jako o slavnosti stánků... Za souhlasu všech pak vydali společné rozhodnutí, kterým se celému židovskému národu nařizovalo slavit tyto dny každého roku.“ (2. kn. Makabejských 10-5,8)

Rabín Daniel Mayer

I malé židovské obce se snažily vydržovat svého učitele: „ Každá obec musí ustanovit učitele – neučiní-li tak, budiž město dáno do klatby, dokud učitele nesjedná. Zdráhá-li se i nadále, bude zničeno, neboť svět trvá jen dechem učícího se dítěte.“ (Šulchan aruch, Jore de'a)

Arno Pařík

Čtyřicet let před pádem Jeruzaléma, v roce 70 o.l., rabíni trest smrti zcela zrušili (Talmud Soncino, Sanhedrin, str. 161, pozn. 10). Než aby sami nařizovali provedení rozsudku smrti některou ze čtyř výše uvedených metod, rozhodli, že trest by měl být vykonán vyššími, božskými silami (Sanhedrin 37B, Ketubot 30A a 30B). Jinými slovy, tak hrůzný trest, jakým je odnětí lidského života, by neměl být svěřen do rukou omylných lidských bytostí, ale měl by být vyhrazen pouze bohu.

Rabín Daniel Polish

LENKA REINEROVÁ PRAŽSKÝ LITERÁRNÍ FENOMÉN

Foto Milan Kalina

CHANUKA – VÍTĚZSTVÍ SYNŮ SVĚTLA NAD SYNŮ TMY

„K očistění Chrámu došlo ve výročí dne, kdy cizáci Chrám poskvrnili. Dvacátého pátého dne měsíce kislevu. Slavnost trvala osm dní s veselím jako o slavnosti stánků... Za souhlasu všech pak vydali společné rozhodnutí, kterým se celému židovskému národu nařizovalo slavit tyto dny každého roku.“ (2. kn. Makabejských 10, 5-8)

Úvodem si připomeňme některá pravidla při letošním zapalování chanukových světel. Vzhledem ke skutečnosti, že Chanuka začíná erev šabat, 15. prosince, musíme první chanukovou svíčku zažehnout na pravém konci chanukije ještě před zapálením šabatových světel (15. 42 hodin). Tedy optimální čas pro zapálení první chanukové svíčky je 15.30 hodin, abychom bez zbytečného spěchu pronesli tři požehnání „*Jehadlik ner šel chanuka*“, „*al ha-nisim*“ a „*šehechejenu*“. Toto poslední požehnání pronášíme pouze v první den Chanuky. Poté zpíváme tradiční píseň *Maoz cur ješuat*, kterou podle akrostichu složil jakýsi Mordechaj, žijící počátkem 13. století v Německu. Dle aškenázské tradice každý člen rodiny má svou chanukiji, v níž zapaluje světla. Pokud pozorně, s myslí obrácenou k požehnáním (*kavana*), která pronáší jako první otec rodiny, řeknou ostatní „*amen*“, nemusí již poté každý z členů rodiny při zapalování své chanukije pronášet ona tři, a v další dny dvě, požehnání. Chanukiju stavíme obyčejně u okna, aby zvenku, z ulice, bylo vidět chanuková světla, což nazýváme „*pirsuma d'nisa – uvedení ve známost zázraku*“. Druhou chanukovou svíci zapalujeme doma po formální havdale s vínem, svíci a vonným kořením, po zakončení šabatu, 16. prosince po 17. hodině večer. Svíce v chanukiji klademe zprava doleva, ale zapalujeme je v opačném pořadí. Abychom nezapomněli na naše drahé polovičky, ženy se nemají zabývat domácími pracemi po dobu, kdy hoří chanuková světla. Proto, vážené dámy, čím větší chanuková svíce, tím více volného času a odpočinku pro vás.

Nyní se podívejme, co se praví o Chanuka v méně známých pramenech, než je klasický traktát Šabat 21b.

V Tóře se praví (Nu 8,2): „Když budeš rozsvěcovat kahánky, *dbej*, aby těch sedm kahánek svítilo...“ Proč se tento sobotní oddíl Behaalotchá, kde se píše o sedmiramenném svícnu – menoře, nalézá v těsném sousedství sobotního oddílu Naso, v němž se píše o darech předáků pokolení pro svatyni (Nu 4,21-7,89)? *Rabi*

Šlomo Jicchaki, zvaný *Raši* (1040–1105), ve svém komentáři uvádí, že když všichni předáci obětovali své dary pro svatyni, pokolení Lévičů, z něhož Áron pocházel, neobětovalo své dary při posvěcení oltáře – *chanukat ha-mizbeach*. Tu se Áronovo srdce znepokojilo, že on a ani jeho pokolení dary nepřineslo. Všemohoucí mu však pravil: „Přísahám při tvém životě, tvůj úděl je větší než jejich. Neboť ty budeš rozsvěcovat a směřovat kahánky menory.“

Další výklad pochází od *rabenú Nissima* (1310?–1375?) – Všemohoucí pravil Mojžíšovi: „Bude jiné zasvěcení, při němž se budou rozsvěcovat světla a já učiním národu Izraele zázraky a spásu prostřednictvím tvých potomků. Zasvěcení – *chanuka*, které je nazýváno jejich jménem – to je rod Hasmonejců.“

V traktátu *Taanit 18b* se hovoří o pomstě Všemohoucího nad hříšníky. Učili jsme se v barajt – Nikánor byl jedním z velitelů řeckého vojska a každodenně napřahal ruku směrem k Judsku a Jeruzalému a říkával: „Kdy padnou pod mou rukou a kdy je rozšlapu?“ Když zvítězilo království Hasmonejských, *tak* uřízli články jeho prstů na rukou a na nohou, poté je přibíli na jeruzalémské brány a řekli: „Byla vykonána pomsta nad ústy, která pohrdavě hovořila a nad rukami napřahajícími po Jeruzalému.“ Tato talmudická pasáž má svůj historický základ ve 2. knize Makabejských 15,28-35.

V midraších *Ester Rabba 10:11* a v *Tanchuma-Toldot 5* čteme – Císař Hadrianus řekl rabi Jehošuuvi, synu Chananii: „Statečná je ovce stojící mezi sedmdesáti vlky (příklad Izraele obklopeného sedmdesáti národy majícími jediný cíl – zničit Hospodinův lid). Odkud bere malá ovce tak velkou odvahu a drzost obstat mezi sedmdesáti vlky?“ Rabi Jehošua mu odpověděl: „Velký je Pastýř, který zachraňuje a ostříhá, neboť je psáno (Iz 54,17): „Žádná zbraň vyrobená proti tobě se nesetká se z darem...“ Kdyby nebylo velkého Pastýře, který zachraňuje a ostříhá národ Izraele, nebyl by s to obstat se vztyčenou hlavou proti smečce divokých a hladových vlků.“ To je zázrak naší existence, neboť máme velkého Pastýře, který nás brání a zachraňuje. Není v tom skryta žádná agresivní síla či drzost, ale pouze skutečnost, že Všemohoucí, budiž požehnan, bdí (*mašgich*) nad svým národem.

Tento midraš je historicky poučný a dodnes také velmi aktuální, přestože nás od rozhovoru císaře s rabi Jehošuuou dělí téměř devatenáct sto-

letí. Nutno přiznat, že jsme v dávné minulosti nebyli vždy takovou mírumilovnou ovečkou. Pokud nás ponižovali, zotročovali a snažili se nás duchovně nebo fyzicky zničit, podobně jako za dob Makabejských Antiochos Epifanes nebo později již výše zmíněný císař Hadrianus, dovedli jsme být zatvrzelými „berany“ s ostrými rohy, které našim nepřítelům uštěďřovaly těžké a bolestivé rány. Podobně je tomu i dnes, malý Izrael je ve středu světového zájmu a cokoli učiní – špatně učiní, vše je použito proti němu. Před více než rokem odešel Izrael z pásma Gazy v plané naději, že Palestinci začnou nový normální život bez cizí kurately. Co se však stalo? Terčem raket kassám nebyly již trosky opuštěných vesnic židovských osadníků Guš Katifu, ale Sderot, Aškelón, kibucy a mošavy v blízkosti Izraelem opuštěného pásma Gazy. Tedy již ne na žádné „zlé osadníky“, ale kassámy dopadají na civilní izraelské obyvatelstvo uvnitř tzv. zelené linie. To, že Bejt Chanún je místem, odkud teroristé Hamásu a Islámského džihádu denně svými raketami ostřelují izraelské civilní cíle, nikoho moc nezajímá. Před měsícem, „díky“ technické závadě v automatickém navádění dělostřelectva, byly omylem zasaženy dva domy v Bejt Chanúnu, v nichž zahynulo dvacet palestinských civilistů, včetně žen a dětí. Za tuto tragickou a politováníhodnou událost se Izrael ústy svého předsedy vlády, ministra obrany a náčelníka generálního štábu omluvil. Pravda, zmařené životy ani nejpřímnější omluva již nevrátí. Pokud je tomu však naopak a oběti palestinských sebevrahů či kassámů jsou izraelští civilisté, ženy a děti, je to důvod ke všeobecnému veselí a rozdávání sladkostí na palestinské ulici. Podobně tomu bylo i před pěti měsíci, kdy teroristé libanonského hnutí Hizballáh vyprovokovali agresivní válku proti civilnímu obyvatelstvu severu Izraele. Když rakety Hizballáhu zabíjely nic netušící Židy v Haifě, Nahariji, Aku, Kirjat Šmona a Cfatu (Safedu), ale i jejich arabské bratry v Nazaretu a Mraru, nikoho to celkem nezajímalo. Jakmile Izrael udeřil na jižní čtvrti Bejrútu, které byly hnízdem Hizballáhu, celý okolní svět začal křičet, nebo spíše začalo oněch sedmdesát vlků výt a cenit své bílé tesáky na izraelskou ovci. Pravda, dnešní vlci jsou elita kultivovaná, společensky a hospodářsky na vyšší, diplomaticky vzdělaná a uhlazená (vyžaduje-li to právě taktika), jsou to vlci sjednocení evropští, vlci nezúčastnění a vlci pokrokoví, prostě vlci v rouše beránkově. Co se však

za všechna ta staletí nezměnilo, je snaha zničit Izrael buď fyzicky nebo duchovně. Každý z novodobých vlků čeká na svou příležitost, kterou mu však nesmíme poskytnout.

Pokud všichni budeme věrni odkazu Judy Makabejského a jeho bratří neváhajících obětovat své životy pro víru v Hospo-

dina a jeho Tóru a pokud půjdeme ve světle jeho věčného Zákona, temné síly zla a nenávisti nemají sebemenší naději na úspěch a nakonec budou poraženy a uvrhnuty na věky do bezedných hlubin, kam po právu patří. Musíme si však uvědomit, že nad těmito temnými silami nelze zvítě-

zit pouze silou zbraní, ale jak bylo kdysi sděleno Zerubábelovi prostřednictvím proroka Zacharjáše: „Ne mocí ani silou, nýbrž mým duchem, praví Hospodin zástupů“ (4, 6).

► Rabín Daniel Mayer

Bejt Simcha

vás srdečně zve

Předvečer svátku Chanuka

v pátek 15. prosince od 18 hodin,
Pinkasova synagoga, Široká ul. 3, Praha 1

hraje a zpívá Peter Kizák, známý slovenský interpret židovských písní následuje zahájení svátku Chanuka se zapálením první svíce, sváteční Kabalat šabat, kiduš a oneg šabat s tradičním občerstvením

Vstupné 50 Kč, studenti, senioři a členové 30 Kč

REFORMNÍ MINJAN

Srdečně zveme všechny zájemce na společné šabatové bohoslužby reformního minjanu pod záštitou World Union for Progressive Judaism konané na Židovské obci, Maiselova 18, Praha 1 (3. patro)

vede rabín Tomáš Kučera

pátek 29. prosince 2006 od 18 hodin
Kabalat šabat a následný Oneg šabat

sobota 30. prosince 2006 od 10 hodin
Šachrit a společné studium

Program Bejt Simcha Prosinec 2006

8. 12. Židovská obec, Maiselova 18 (3. patro)
Co ví etnomuzikologie o židovské hudbě v Praze –
přednáška Bc. V. Seidlové
(od 19 h), v rámci 2. ročníku cyklu Neznámá hudba
pražských synagog; předchází
bohoslužba Kabalat šabat (od 18 h)

15. 12. od 18 h, Pinkasova synagoga,
Široká ul. 3, Praha 1

Předvečer svátku Chanuka a Kabalat šabat

16. 12. od 10 h v Bejt Simcha
První den chanuka – sobotní ranní bohoslužba
s rabínem R. Hoffbergem a Masorti Olami

Dne 29. a 30. 12. se naše bohoslužby
nekonají – zveme všechny, aby se připojili
k reformnímu minjanu, vedenému
rabínem T. Kučerou, na ŽO

PRAVIDELNÉ AKCE

Kabalat Šabat každý pátek od 18 h; pokud je
na programu i přednáška, následuje vždy
po skončení bohoslužby, od 19 h

Nový kurz liturgie a zpěvu, vedený rabínem
a kantorem M. Dushinským – ve čtvrtek od
18.30 h; přihlášky a informace v Bejt Simcha

HODINY PRO VEŘEJNOST

každý pátek od 16.30 do 18 h
(v prosinci pouze 1. a 22.)

Bejt Simcha

Mánesova 8, 120 00 Praha 2
Telefon: 222 251 641, 724 027 929
E-mail: kehila@bejtsimcha.cz
Web: www.bejtsimcha.cz

LENKA REINEROVÁ

PRAŽSKÝ LITERÁRNÍ FENOMÉN

Lenka Reinerová bývá označována jako „poslední německy píšící autorka z Prahy“. Byla svědkem událostí, které už dávno zaujaly svá místa v učebnicích dějepisu, a znala osobnosti, které najdeme v literárních čítankách. To samo o sobě je fascinující a vzrušující. Také to ale může svádět k mylné představě, že tato dáma je jen přísnou interpretkou minulých dějů, které nám předkládá jako definitivní a uzavřené historické etudy. Naštěstí tomu tak není...

V předsíni jejího pražského bytu mne vítá krásná, elegantní žena štíhlé postavy, která si významným gestem poklepala na hodinky, a s úsměvem, nicméně s manažerským důra-

vem. V květnu letošního roku totiž oslavila neuvěřitelné devadesáté narozeniny.

Rozhovor začíná. Jsme v Praze na počátku třicátých let a sledujeme šestnácti-

nek. Musel bych z technických důvodů zvolit zjednodušenou a tudíž i nešetrnou formu, která by vzpomínky ochudila o vůni autenticity obsažené v popisu doby, vylíčení tehdejší atmosféry, včetně historicky marginálních, ale lidsky důležitých detailů. Rozhodl jsem se tedy toto „povídání“ rozdělit na několik pokračování, ve kterých se pokusím přiblížit pohled paní Lenky na klíčové a charakteristické okamžiky jejího života v době předválečné a v době její nucené emigrace během války. Další samostatnou kapitolu pak budou tvořit její vzpomínky na dobu poválečnou, naděje vkládané do Pražského jara, okupaci sovětskou armádou a normalizací. A to vše bude završeno pohledem Lenky Reinerové na dobu současnou.

Abychom věděli, co nás v příštích pokračováních bude čekat, připomeneme si ve stručnosti nejdůležitější okamžiky bohatého života Lenky Reinerové, svědky, ale i aktivní účastnice historicky neopakovatelné syntézy české, židovské a německé kultury v předválečné Praze.

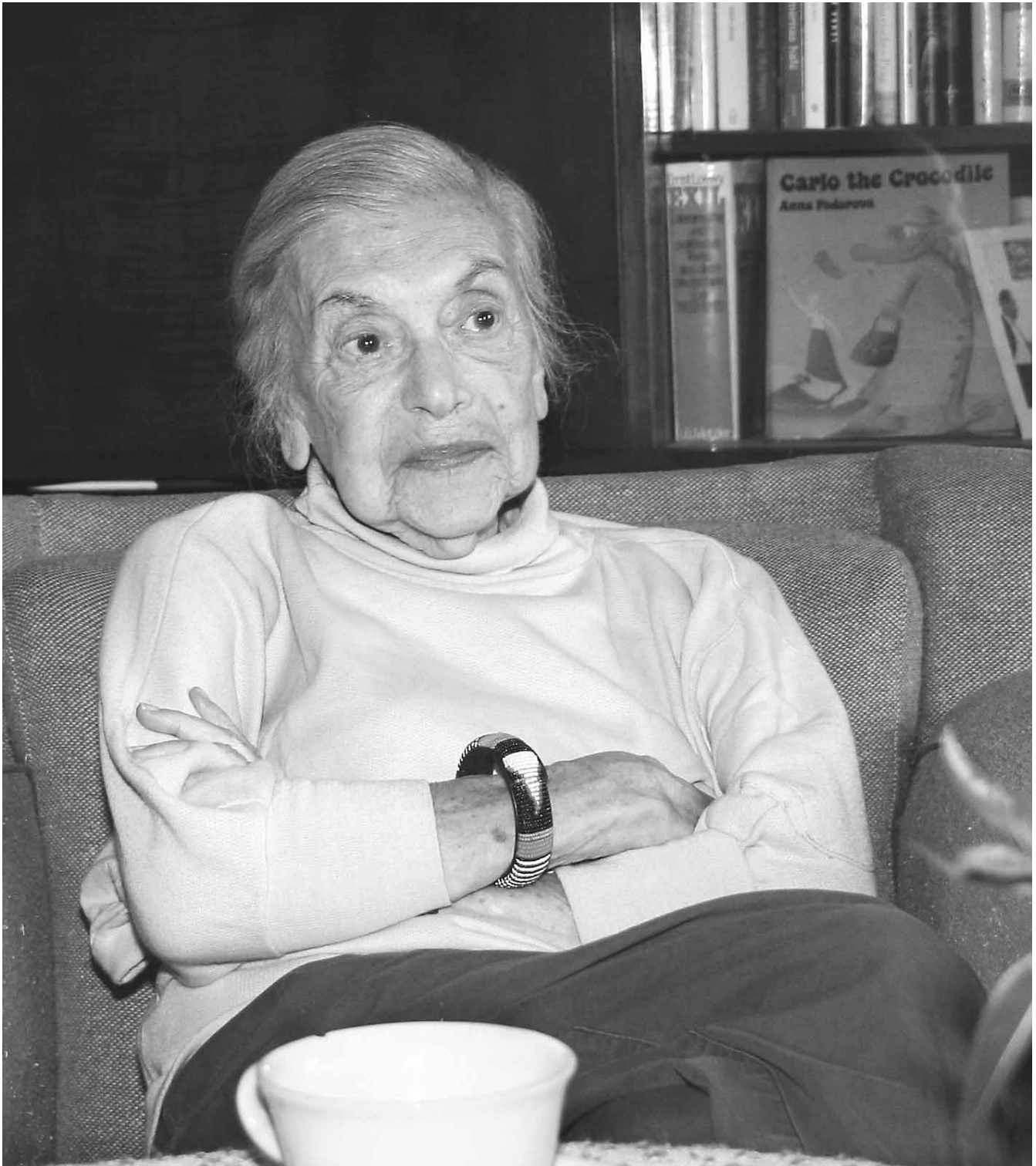
Paní Lenka se narodila v roce 1916 v nezámožné židovské rodině, která žila v pražském Karlíně. Brzy se osamostatňuje a jako mladé děvče poznává svět antifašistických aktivistů okolo německého, v Praze vydávaného Arbeiter Illustrierte Zeitung. Seznamuje se též s E. E. Kischem a dalšími významnými žurnalisty a literáty. Pro svůj židovský původ a levicovou politickou orientaci opouští v roce 1939 republiku a přes francouzská a marocká vězení se dostává až do Mexika. Do poválečné Prahy se vrací až v roce 1948 a krátce pracuje v zahraničním vysílání rozhlasu. V době procesů je opět uvězněna. Potíže zažívá i po sovětské okupaci, kdy ji stíhá zákaz publikování. Od osmdesátých let minulého století publikuje v berlínském nakladatelství Aufbau a do povědomí českého čtenáře se vrací až v devadesátých letech. ➤

zem, připomněla moje zdržení. „V sedm večer už čekám další návštěvu a je škoda každé chvíle,“ říká a zve mne dál. Sedám si, připravuji fotoaparát a paní Lenka zatím svižně přináší čaj a na talířku urovnává sušenky. Hledím na ni se vzrůstajícím obdi-

leté židovské děvče, jak podniká první kroky ke své samostatnosti...

Když jsem doma a v klidu přepisoval magnetofonovou nahrávku tohoto rozhovoru, bylo brzy jasné, že povídání s paní Lenkou nemůže být otištěno jako jeden člán-

Ve své nejznámější knize *Kavárna nad Prahou* vzpomíná autorka na své přátele a známé, jejichž život se tak či onak spojoval s Prahou. Vzpomínky na Maxe Broda, Franze Kafku, Franze Weiskopfa, Johna Heartfielda, Ladislava Fuchse, Františka Langera, Jaroslava Haška, Norberta Frýda, Eduarda Goldstückerera nebo Jaroslava Foglara

jsou nesmírně živé, plastické a prozrazují mnohé nejen o těchto literárních celebritách, ale mají vypovídací hodnotu i o autorce samé. Zvláštní pozornost věnuje pak vzpomínkám na svého přítele Egona Erwina Kische.

Paní Reinerová píše německy a mluví tzv. pražskou (měkkou) němčinou, která byla kdysi i samými Němci považována

za nejspisovnější formu jejich jazyka. A když paní Lenka mluví česky, můžeme jen tiše závidět všem, kteří měli to štěstí vyrůstat v bilingvidních rodinách.

Pro dnešek se tedy s paní Lenkou Reinerovou rozloučíme a příště se sejdem v roce 1932, kdy šestnáctiletá...

► Text a foto: Milan KALINA

Z HISTORIE ŽIDOVSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Rekonstrukce židovské jednotřídky v synagoze v Ústěku, foto A. Pařík 2006

Vzdělávání v Bibli a Talmudu

Židovské vzdělávání má dlouhou tradici již od biblických dob. Zajištění výchovy dětí patří k základním povinnostem otce. Ten vede první kroky dítěte v náboženském životě, později umožňuje synům studium na různých druzích židovských škol. K vyučování pod vedením otce nabádá hned první odstavec *Šema Jisroel*:

„A tato slova, která ti dnes přikazují, budeš mít v srdci. Budeš je vštěpovat svým synům a budeš o nich rozmlouvat, když budeš sedět doma nebo půjdeš cestou, když

budeš uléhat nebo vstávat. Uvážeš si je na znamení na ruku a budeš je mít jako pásek na čele mezi očima. Napíšeš je také na veřeje svého domu a na své brány.“ (Dt 6,6-9) V 5. knize Mojžíšově se povinnost vzdělávání opakovaně připomíná na více místech: „Rozpomeň se na dávné dny, snaž se porozumět létům zašlých pokolení, vpytávej se svého otce, on ti poví, svých starců, a oni ti řeknou...“ (Dt 32,7) Také v knize Přísloví je mnoho veršů, které nabádají k poslušnosti a vzdělávání v rodině: „Můj synu, na mé učení nezapomínej, ať srdce tvé mé příkazy

dodržuje. Prodlouží ti dny a léta života a přidají ti pokoj.“ (Př 6,21) Výchovné a vzdělávací principy Bible našly později své uplatnění také ve vzdělávacích zásadách křesťanské a muslimské společností.

V nedávných letech pedagogové uznali, že metody vzdělávání ve starém Izraeli předjímaly nepřímo mnohé principy moderní výchovy. Povinná školní docházka do obecních škol byla požadována již Simeonem ben Šetachem v roce 75 př. o. l. a Jošua ben Gamaliem v roce 64 o. l. Také vzdělávání starších chlapců a dospělých v *bet*

ha-midrši má svůj počátek již v období druhého Chrámu. Důležitost vzdělávacího procesu je opakovaně zdůrazňována v Talmudu (*Pirkej avot*): děti mají začít školní docházku v 6 letech, tedy v době, kdy dnes začínají chodit do školy skoro na celém světě, nemají se bít metlou ani holí, nýbrž trestat jen lehce, starší žáci mají pomáhat vyučovat mladší a děti nemají být od učení zdržovány jinými povinnostmi. Počet žáků ve třídě nemá přesahovat 25 osob, k většímu počtu dětí musí být přibrán výpomocný učitel, při počtu nad 40 musí být učitelů dva. Podle Judy ben

Tema dítě „v 5 letech dosahuje věku pro studium Bible, v 10 pro studium Mišny, ve 13 pro plnění *micvot* a v 15 pro studium Talmudu.“ (Avot 5,21). Podle této tradice vyučovali Židé své děti výhradně ve vlastních školách a s pomocí soukromých učitelů až do konce 18. století a tato tradice je částečně udržována dodnes.

Talmud Tora, cheder a ješiva

Podporovat náboženské vzdělávání se stalo důležitou povinností každé židovské obce a školy byly také obvykle zřizovány dříve, než si obec postavila synagogu. I malé židovské obce se snažily vydržovat svého učitele: „Každá obec musí ustanovit učitele; neučiní-li tak, budiž město dáno do klatby, dokud učitele nesjedná. Zdráhá-li se i nadále, bude zničeno, neboť svět trvá jen dechem učícího se dítěte.“ (Šulchan aruch, *Jore de'a*) Ve starších dobách se výuka odehrávala většinou přímo v synagoze, jindy bývaly školy umístěny v přístavcích nebo samostatných budovách v těsném sousedství synagogy.

Obecní školy *Talmud Tora* byly původně zřizovány pro nejmenší děti, jejichž rodiče si nemohli dovolit platit soukromého učitele. Tyto základní židovské školy neměly v menších obcích obvykle mnoho dětí a žáci různého věku byli sdruženi v jednotřídce nebo dvoutřídce, kde se starší učili společně s mladšími a pomáhali tak s výukou. Tato forma výuky byla obvyklá od středověku zejména v prostředí aškenázských židovských obcí. Účelem výuky v *chederu* bylo zajistit starším dětem základní znalosti hebrejštiny, Tóry, Mišny, židovských zákonů a zvyků. *Cheder* (dosl. místnost) dostal svůj název podle toho, že třídu zpravidla učil soukromý učitel (*melamed*) v jedné místnosti svého příbytku. Dnes se názvu *cheder* používá pro mimoškolní náboženskou výuku pod záštitou synagogy nebo židovské obce.

Ti, kteří absolvovali *cheder*, postoupili obvykle kolem 15. roku do *ješivy*. *Ješiva* (dosl. sezení) je škola vyššího vzdělávání, určená především ke studiu Talmudu. Předobrazem *ješivy* byl *bet ha-midrša* (dům učení), jak se označovaly již starověké akademie v Izraeli a Babylonii, v nichž vznikly v období mezi 2. a 5. stoletím obě hlavní verze Talmudu. Ve starověku učenci dokonce přiznávali *bejt midrašim* větší posvátnost než

ŽIDOVSKÉ ŠKOLSTVÍ výstava

9. 11.–3. 12. 2006

Pedagogické muzeum

J. A. Komenského,

Valdštejská 20, Praha 1

synagoze, protože „dům učení“ sloužil běžně také jako „dům modlitby“ (*bejt tefila*) nebo „dům shromáždění“ (*bejt ha-kneset*), tedy synagoga. Od středověku vznikaly ješivot ve většině zemí diaspory a studenti přicházeli zdaleka poslouchat přednášky slavných učenců a představených škol (*roš ješiva*). Po první světové válce se mnoho východoevropských *ješivot* přestěhovalo do Anglie, Severní Ameriky, Izraele a dalších zemí, kde jsou činné dodnes. V českých zemích bývaly známé *ješivy* v Praze (Academia Judaeorum), Kolíně (Kallirova) a Tachově, na Moravě v Kroměříži, Prostějově, Holešově (Šachova), Boskovicích (Kolinova), Mikulově (Benetova), Uherském Brodě a Lipníku nad Bečvou. Většina *ješivot* v Čechách zanikla během 19. století, jako poslední byla zrušena roku 1881 *ješiva* rabína Arona Kornfelda v Golčově Jeníkově.

Normální židovské školy

Teprve dekretem Josefa II. z roku 1781 byla židovským dětem povolena návštěva všech druhů domácích veřejných škol, včetně univerzit. Současně bylo podporováno zakládání normálních (sekulárních) židovských škol při větších židovských obcích se státním dohledem a výukou němčiny, matematiky, zeměpisu a etiky. V tomtéž patentu bylo nařízeno, že Židé mají do dvou let vést všechny smlouvy, účty

Isidor Kaufmann: Portrét chlapce, kolem 1900, olej na dřevě, ŽMP

Třídní fotografie žáků IV. B židovské obecné školy v Jáchymově ulici za okupace, 1941, ŽMP

a obchodní knihy v němčině. Vzorem pro všechny normální židovské školy v českých zemích se měla stát *První normální židovská škola v Praze-Josefově*, která byla otevřena 2. května 1782. Protože návštěvnost školy byla stále nedostatečná, nařídil císař v roce 1786, že absolvování normální školy a znalost němčiny budou podmínkou pro povolení sňatku. Roku 1811 se zde stal vrchním učitelem mravouky radikální stoupenec školské reformy Peter Beer (1758–1839) a v roce 1812 byla zavedena jako součást osnov učebnice náboženství a morálky *Bne Zion* (Synové Sionu) od libeňského rodáka Herze Homberga (1749–1841). Roku 1809 bylo na škole zapsáno 144 žáků, roku 1814 již téměř 400 a zanedlouho byl roční průměr 700–800 žáků. V letech 1790 až 1831 školou prošlo 17 836 dětí (10 420 chlapců a 7 416 dívek). Přes počáteční odpor byla nakonec školská reforma v Čechách a na Moravě úspěšná a ovlivnila významně hlavní směr židovské asimilace až do konce 19. století. V roce 1886 bylo v Čechách 113 židovských normálních škol, které navštěvovalo celkem 4 073 židovských, 192 katolických a 17 protestantských dětí. Většina německých židovských škol byla v Čechách zrušena na přelomu 19. a 20. století a nahrazena oddělenou výukou náboženství na školách veřejných.

Současné židovské školy v Praze

V předválečném Československu existovala vedle oddělené výuky judaismu na školách všeho druhu také řada samostatných židovských škol, jako bylo např. Reálné židovské gymnázium v Brně, jehož ředitelem byl dr. Oskar Epstein, Židovské gymnázium

v Mukačevu, vedené absolventem pražské filozofické fakulty dr. Chaimem Kugelem a obecná židovská škola v Jáchymově ulici v Praze, která vznikla v roce 1920 a po vyloučení židovských dětí ze škol za okupace se stala vedle různých ilegálních studijních kroužků hlavním centrem vzdělávání židovské mládeže v Praze. Významnou kapitolu v historii židovské výchovy tvoří rovněž ilegální vzdělávání dětí v terezínském ghettu a dalších koncentračních táborech. Do paměti se zapsali především mladí pedagogové jako Oto Klein, Walter Eisinger, Egon Redlich, Friedl Dicker-Brandeisová a mnozí další.

Po válce, vzhledem k velkým ztrátám, nebyly židovské školy obnoveny a po roce 1948 byla komunisty zrušena i tradiční výuka náboženství a později i výuka hebrejštiny na jazykových školách. Navzdory padesátiletému přerušení kontinuity židovského vzdělávání byla brzy po pádu komunismu v listopadu 1989 obnovena náboženská výuka při Židovské obci v Praze. Později byly s významnou finanční a organizační podporou americké *Nadace Ronalda S. Laudera* založeny mateřská škola (1994), základní škola *Gur Arje* (Lvíče – 1997) a nakonec gymnázium *Or Chadaš* (Nové světlo – 1999). V těchto školách se vyučuje podle standardních osnov, ale navíc se zde dětem nabízí židovská výchova a výuka hebrejštiny. Vedle Lauderových škol byla obnovena výuka hebrejštiny a judaismu na různých úrovních také při Židovské obci v Praze tak, jako tomu bývalo vždy v minulosti.

► PhDr. Arno PAŘÍK
kurátor výstavy

JUDAISMUS A NEJVYŠŠÍ TREST

„Počet odsouzců, kteří v Americe čekají na vykonání trestu smrti, se vyšplhal ke třem a půl tisícům,“ píše rabín Peter J. Rubinstein z Ústřední synagogy v New Yorku. „Pouze Čína, Írán a Saudská Arábie – tedy země, s jejichž soudním systémem se můžeme jen těžko poměřovat – popravují více odsouzců než my...“ Přestože kriminologové a policisté nejsou přesvědčeni o tom, že by existence trestu smrti snižovala kriminalitu, většina Američanů jej podporuje – a Židé jej podporují přibližně v poměru 3:1.

Co k tomu říká židovské právo? Je trest smrti z morálního hlediska odsouzeníhodný, nebo naopak nutný? Snad následující text vrhne na tuto zásadní morální otázku trochu světla.

Tóra sice trest smrti v zásadě podporuje, jeho vykonání však staví do cesty celou řadu překážek – a Talmud dokonce volá po vyhlazení toho, kdo rozsudek vykonal.

Ospravedlňuje judaismus trest smrti?

Jeho zastánci často citují na podporu svého stanoviska Bibli: „Za život vraha nepřijmete výkupné... je hoden smrti a musí zemřít“ (4M 35:31). A skutečně Tóra přináší celý seznam přestupků, za něž může být člověk potrestán smrtí, včetně vraždy, modlářství, rouhání, cizoložství, znesvěcení šabatu, čarodějnictví a vzpoury proti rodičům. U každého přestupku je rovněž přesně uveden způsob vykonání rozsudku – ukamenování, upálení, poprava mečem.

Nicméně biblický záznam těchto zákonů může vytvořit nesprávný dojem o skutečné praxi ve starověkém Izraeli. Tóra sice trest smrti v zásadě podporuje, jeho vykonání však staví do cesty celou řadu zásadních překážek. Profesor Bible David Sperling z Hebrew Union College poznamenává, že se může zdát, že známý zákon lex talionis (zákon o odplatě) – „dáš život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, modřinu za modřinu, jizvu za jizvu“ (2M 21:23-25) – mluví ve prospěch trestu smrti, ale ve skutečnosti se jedná o pravidlo omezující vyměření trestu. „Na rozdíl od Chamurapiho zákoníku omezuje biblické právo trest smrti na vraha samotného – žádný rodinný přísluš-

ník nemůže být popraven místo něj (Ex 21),“ říká profesor Sperling. A navíc, obžalovaný nesmí být popraven, pokud proti němu nevyovídají dva (a v některých případech dokonce tři) očití svědkové. Každý z těchto svědků si musí být svou výpovědí natolik jistý, že by byl osobně ochoten vykonat rozsudek. 5. kniha Mojžíšova pak učí, že falešný svědek zasluhuje stejný trest jako obžalovaný – tedy případně i trest smrti.

Tóra také rozlišuje mezi plánovanou vraždou a neúmyslným zabitím. V případě neúmyslného zabití je vrahovi povoleno uchýlit se do jednoho z šesti útočištných měst na druhém břehu Jordánu (4M 35:9-15, 5M 4:41-43, Joz 20). Koncept neuplatňování nejvyššího trestu je v Bibli zakotven již na samém počátku. Poté, co Kain zabil v návalu hněvu svého bratra Ábela, nežádá Bůh v odplatu Kainův život; místo toho jej propouští, aby se toulal světem. Znamení, které Kain nosí na čele, není znamením trestu, jak se mnozí domnívají, ale znamením ochranným; sloužilo v podstatě jako určité mobilní „útočištné město“, odhánějící každého, kdo by chtěl mstít zlo, jehož se Kain dopustil.

Interpretace v rabínské době

Rabíni, kteří v prvních staletích obecného letopočtu kompilovali Talmud, interpretovali a rozšířili biblické zákony týkající se

trestu smrti. I oni vymezují přestupky, které se trestají smrtí, mezi něž patřila modloslužba, sodomie, rouhání, zakázaný sex, znesvěcení šabatu, čarodějnictví a za určitých podmínek smilstvo. U každého zločinu poté přesně stanovili příslušný způsob vykonání rozsudku (kamenování, upálení, uškrcení nebo poprava mečem).

Vesměs hrůzu nahánějící tresty – lze však pochybovat, zda rabíni vůbec někdy nařídili trest smrti vykonat. Po dlouhé, spleťtější diskusi o trestu smrti, který zasluhuje zatvrzelý, neposlušný syn a popisu toho, jak má být poprava vykonána, Talmud prohlašuje: „Nikdy k tomu nedošlo a nikdy k tomu nedojde.“ Následuje vysvětlení, že celá záležitost byla předložena čistě pro studijní účely: „Abyste mohli studovat Tóru (pro ni samotnou) a být za to odměněni“ (Sanhedrin 71A). Jinými slovy, zdá se, že diskuse o trestu smrti v Talmudu se vede čistě v rovině teoretické, stejně tak jako byly – po zničení jeruzalémského Chrámu – zachovány a nadále studovány předpisy týkající se obětí, a to dlouho poté, co přestaly být skutečně přinášeny.

Soudní proces

Hrdelní zločiny byly projednávány před tribunálem, sestávajícím z třiceti tří (Sanhedrin 22A) a v některých případech sedmdesáti

jednoho soudců (Sanhedrin 2A, 15A a 16A), vyznačujících se vesměs výborným charakterem. „Kdokoliv, kdo je způsobilý k posuzování hrdelních zločinů, může soudit rovněž majetkové spory, avšak ne každý, kdo soudí majetkové spory, je způsobilý k souzení hrdelních zločinů“ (Nida 49B). Podle rabiho Jehudy musí být z účasti v soudním tribunálu, posuzujícím tyto případy, vyloučeny osoby se sklony ke krutosti (Sanhedrin 36B). Nejenže musel každý, kdo měl být členem takového soudního tribunálu, být osobně naprosto čistý a spravedlivý, ale i jeho předkové museli být zcela bez poskvrny (Sanhedrin 36B). Soudci seděli ve třech vzestupně uspořádaných polokruhových řadách, jako v amfiteátru, aby viděli jeden na druhého, a všechny případy vraždy byly souzeny za denního světla; tak byla zajištěna otevřenost a transparentnost soudu. Dva soudní úředníci stáli před nimi, jeden napravo a druhý nalevo, a zapisovali argumenty těch, kteří byli pro zproštění viny i těch, kteří byli pro odsouzení; přítomnost zapisovatelů byla pojistkou proti jakékoliv chybě. Rabi Jehuda říká, že zapisovatelé byli tři: jeden zapisoval argumenty pro zproštění, druhý argumenty pro odsouzení, a třetí zapisoval argumenty pro obojí. Svědkové stáli před lavicemi soudců.

Přísné požadavky na svědky v hrdelních kauzách téměř vylučovaly možnost, že by byl obžalovaný usvědčen. Aby bylo zajištěno, že svědkova výpověď není založena na domněnce (např. založené na nepřímém důkazu), doslechu, pověsti nebo na pozorování jiného svědka, soud „naplnil svědka hrůzou“. Svědkové byli vyzváni, aby udali den a hodinu zločinu a jeho okolnosti (Sanhedrin 2B). Následně byli varováni, že budou podrobeni podrobnému dotazování a nelítostnému křížovému výslechu, a že budou osobně zodpovědní, pokud by byl obžalovaný neprávem odsouzen. Vydání křivého svědectví v hrdelní kauze je samo o sobě zločinem, který se trestá smrtí (Sanhedrin 9B, 32B, 86A a 89A).

Svědčit v hrdelní kauze mohl pouze ten, kdo viděl celý zločin tak, jak byl spáchán; nepřímé důkazy byly nepřijatelné. Například rabi Šimon ben Šatach byl svědkem následujícího incidentu: „Viděl jsem jednoho muže, jak pronásleduje jiného muže do zříceniny; běžel jsem za ním a uviděl, jak drží v ruce meč, zbrocený krví toho druhého, jenž se svíjel ve smrtelné agonii...“ I když byl přesvědčen o mužově vině, rabi proti němu nemohl svědčit, protože neviděl vlastní zločin (Sanhedrin 37B).

Nejenže musel svědek vidět přímo, jak se zločin odehrál, ale musel dokonce viníka předem varovat, že se chystá spáchat zločin, který se trestá smrtí. Podle rabiho Jehudy je musel dokonce informovat, jaký způsob vykonání trestu je u tohoto zločinu předepsán (Sanhedrin 8B). Pachatel musel poté výslovně potvrdit, že varování slyšel slovy jako „ano, byl jsem varován, abych to nedělal“; připustit, že se na něj vztahuje trest smrti tím, že dodal něco ve smyslu, „i když budu potrestán tím a tím způsobem, stejně chci pokračovat a spáchat tento zločin“ a provést zločin v čase postačujícím právě k vydání takového prohlášení (Makkot 6A). Velký komentátor 11. století Raši toto poslední omezení vysvětluje tak, že pokud se vykonání zločinu zdrželo déle, než okamžik potřebný k tomuto prohlášení, mohla by být vznesena námitka, že pachatel mezitím varování zcela zapomněl. A navíc museli podobně s viníkem promluvit dva nebo tři svědkové. A i v tom nepravděpodobném případě, že se našli takoví svědkové, mohl soud obžalovaného odsoudit jen tehdy, pokud byla vina prokázána bez jakýchkoliv pochyb. Podle Talmudu „jakákoliv pochybnost v případě hrdelního zločinu má být vždy ve prospěch obviněného (Baba Batra 50B, Sanhedrin 79A). Při vynešení rozsudku mohl soudce změnit názor ve prospěch obviněného, nikoliv proti němu. Soudce, který byl na počátku pro odsouzení, může nakonec hlasovat pro zproštění viny, ale ten, který byl pro zproštění, nemůže později hlasovat pro odsouzení. K osvobození byla v hrdelních kausách nutná většina pouhého jednoho hlasu, k odsouzení hlasů dvou. Verdikt mohl být změněn ve prospěch odsouzeného, pokud vyšlo najevo jakékoliv pochybení, ale nebyly připuštěny žádné nové důkazy, které by naopak vedly ke změně verdiktu osvobození na odsouzení.

Odklad exekuce

Po vynesení verdiktu byla podniknuta opatření k odkladu vykonání rozsudku. Byl vyslán herold, který vyhlašoval cosi ve smyslu: „Ten a ten, syn toho a toho, má být ukamenován, neboť se dopustil toho a toho zločinu a tito a tito to dosvědčili. Pokud může kdokoliv říci něco v jeho prospěch, nechť přestoupí a promluví.“ Pokud se někdo nabídl, že vydá prohlášení ve prospěch odsouzeného, bylo obnoveno trestní řízení. U dveří soudního dvora stála osoba se signálním praporkem a na dohled stál připravený jezdec na koni. Pokud jeden ze soudců řekl, že má něco dalšího ve prospěch odsou-

zeného, signalista mávl praporkem, čímž vyslal jezdce, aby pozdržel popravu. A soud se musel znovu sejít dokonce i v případě, že sám odsouzený prohlásil, že má novou skutečnost, kterou může uvést ve svůj prospěch (Sanhedrin 42B).

Rabínský postoj k trestu smrti se odráží i v prohlášeních typu „sanhedrin, který jednou za sedm let nařídí vykonání trestu smrti, je označován za krvavý sanhedrin“. Rabi Eliezer ben Azarija řekl: „Jednou za sedmdesát let.“ Rabi Tarfon a rabi Akiva říkali: „Kdybychom my byli členy sanhedrinu, nikdo by nikdy nebyl odsouzen k smrti.“ V té samé gemaře ovšem rabi Šimon ben Gamaliel namítá: „Kdybychom nikdy nikoho neodsoudili k smrti, mohli bychom být obviňováni, že podporujeme násilí a krveprolévání... mohli bychom také přispět k rozmnožení těch, kteří v Izraeli prolévají krev“ (Makkot 7A).

Čtyřicet let před pádem Jeruzaléma, v roce 70 o.l., rabíni trest smrti zcela zrušili (Talmud Soncino, Sanhedrin, str. 161, poznámka 10). Než aby sami nařizovali provedení rozsudku smrti některou ze čtyř výše uvedených metod, rozhodli, že trest by měl být vykonán vyššími, božskými silami (Sanhedrin 37B, Ketubot 30A a 30B). Jinými slovy, tak hrůzný trest, jakým je odnětí lidského života, by neměl být svěřen do rukou omylných lidských bytostí, ale měl by být vyhrazen pouze Bohu.

Toto pravidlo neznamená, že by se rabíni úplně vzdali trestů. Naopak, nijak neváhali nařizovat tělesné tresty. Jestliže byli rabíni/soudci přesvědčeni o vině obžalovaného v případě hrdelního zločinu, ale nebyly splněny přísné požadavky k provedení popravu, byl odsouzen k vězení o chlebu a vodě.

Židovská tradice a historické postoje reformního hnutí (viz rámeček str. 10) nás zavazují stavět se proti trestu smrti v principu i v praxi. Osoba, která byla za krádež nespravedlivě odsouzena ke zbičování, se zotaví. Osoba neprávem uvězněná za vraždu může být posléze očištěna a propuštěna. Ale člověk popravený za zločin, který nespáchal, nemůže být již nikdy zachráněn. Jsme-li věrní své víře a tradici, musíme odpovědět na imperativ jejího učení a dělat vše proto, abychom naši společnost uchránili od spáchání té největší ze všech nespravedlností: nespravedlivé popravu nevinného.

Dokončení na straně 10

► Rabin Daniel Polish

Převzato z časopisu Reform Judaism,
přeložila Kateřina Weberová

Reformní judaismus a trest smrti

Reformní judaismus má za sebou dlouhou historii odporu vůči trestu smrti. V roce 1959 přijala UAHC (Unie amerických židovských kongregací) rezoluci, v níž se mimo jiné říká:

Jsmo přesvědčeni, že neexistuje zločin, který by ospravedlňoval odnětí lidského života společností, a vyzýváme naše kongregace a všechny, jimž je drahá Boží milost a láska, aby se připojili k úsilí o odstranění této praxe, která je skvrnou na tváři civilizace a našeho náboženského svědomí.

„Náš odpor vůči trestu smrti byl tak silný,“ říká Al Vorspan, bývalý ředitel Komise pro sociální akci reformního judaismu, „že jsme apelovali na Izrael, aby se přidržel svého přesvědčení o nesprávnosti trestu smrti dokonce i v případě Adolfa Eichmanna.“

Centrální konference amerických rabínů vyjádřila svůj záporný postoj k trestu smrti opakovaně v letech 1958, 1960 a 1979, kdy přijala rezoluci, v níž se praví:

Nikdy nebylo přesvědčivě prokázáno, že trest smrti je účinným odstraňujícím prostředkem v boji proti kriminalitě... Jsme proti trestu smrti za všech okolností.

V roce 1959 přijalo sdružení Ženy reformního judaismu rezoluci, obsahující i následující text:

Věříme, že ani ten nejstrašnější zločin nedává společnosti právo, aby skrze své právní procesy odňala lidský život. Naopak je povinností společnosti vyvinout jiné, efektivnější a humánnější způsoby

nakládání se zločinem a zločinci. Zavazujeme se usilovat o prevenci zločinů tím, že odstraníme jejich příčiny a budeme rozvíjet moderní metody nápravy hříšníka v duchu židovské tradice tešuva (pokání)... Tato praxe je skvrnou na tváři celého trestního systému a brutalizuje lidského ducha. Apelujeme na naše členy a všechny, jimž je drahá Boží milost a láska, aby se připojili ke snaze o odstranění této praxe, která je hanbou naší civilizace a našeho náboženského svědomí.

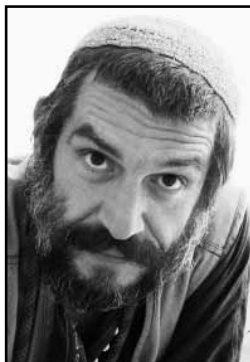
Izrael a trest smrti

Židovský odpor vůči trestu smrti je tak silný, že když byl v roce 1948 založen židovský stát, tak přestože byl trest smrti z počátku povolen a několik rozsudků bylo v případech vraždy i vyneseno, nikdy nebyly provedeny a pachatelé byli nakonec místo popravky odsouzeni k doživotnímu odnětí svobody.

Když byl v Izraeli poprvé projednáván případ vraždy, aškenázský i sefardský vrchní rabín poslali ministru spravedlnosti telegram, v němž jej vyzývali k okamžitému zrušení trestu smrti a varovali soudní tribunál, že trest smrti je neslučitelný s učením judaismu a že je z pohledu židovského zákona hříchem. I díky jejich vyjádření, když byl o šest let později, v roce 1954, revidován trestní zákoník, trest smrti byl zrušen – s jedinou výjimkou: pokud byl obviněný shledán vinným ze spoluúčasti na genocidě a vlastizrady v době války. Od roku 1948 byla v Izraeli popravena jediná osoba: Adolf Eichmann, vykonavatel nacistického plánu na vyhlazení evropských Židů.

NEZNÁMÁ HUDBA PRAŽSKÝCH SYNAGOG

II. ročník pořádaný o. s. Bejt Simcha ve spolupráci s Židovským muzeem v Praze, Divadlem Na Prádle a za podpory hl. m. Prahy, Státního fondu kultury ČR a Ministerstva kultury ČR

3. 12. neděle od 15 h

Divadlo na Prádle, Besední 3, Praha 1

JIDIŠ PRO RADOST – Minipřehlídka židovské kultury

15.00 h Jidiš pro radost – Shpil zhe mir a lidele in yidish

Scénická úprava jidiš lidové poezie, tance a klezmerské hudby v podání živé kapely

16.30 h Pro děti i dospělé – účinkuje **Achab Haidler**

17.30 h Ochutnávka z tradiční židovské kuchyně

19.00 h Nejen o Chanuce aneb Kládvo na malomyslnost

(poutavé vyprávění, pulzující muzika, podmanivý zpěv...)

Účinkují: Achab Haidler – slovo, Michal Foršt – synagonální zpěv, Anna Hambardzumyan – housle, Trombenik – klezmerská kapela

8. 12. pátek od 18 h (po Kabalat šabat a Maariv)

Maiselova 18, Praha 1, (3. patro)

Co ví muzikologie o židovské hudbě v Praze

Přednáška etnomuzikoložky Bc. Veroniky Seidlové bude doplněna zvukovými a obrazovými ukázkami

11. 12. pondělí od 19 h

Španělská synagoga, Věžeňská 1, Praha 1

OCHO KANDELIKAS aneb Osm světél Chanukije

Koncert kontrastů a nečekaných mostů NEJEN mezi aškenázskými synagogálními zpěvy a ztrhujícími rytmy sefardských Židů. Účinkuje Pražské filharmonické mužské kvarteto a Edita Adlerová (mezzosoprán).

MAGICKÉ KOUZLO JIDIŠ

Nejstaršími jazyky Židů jsou hebrejščina a aramejščina, tedy jazyky *Starého zákona*. V diaspoře, jak hovorové jazyky postupně zanikaly, stal se původní jazyk v průběhu staletí „jazykem svatým“ (*lošn kojdeš*) a do dnešních dnů zůstal jazykem liturgie. Ve všedním životě používali Židé jazyk svého okolí, který kombinovali s hebrejskými výrazy, pro které nebyl v těchto řečech odpovídající ekvivalent. Postupně tak vznikly desítky různých jazyků. Těmi nejrozšířenějšími je nesporně *ladino*, hovorový jazyk sefardských Židů, tedy potomků těch, kteří opustili středověké Španělsko, a pak je tu jazyk židovský – *jidiš* – hovorový jazyk aškenázských Židů, kteří opustili německy hovořící oblasti a migrovali dále na východ. Původ *jidiš* se datuje do 10.–11. století a je jediným židovským jazykem, ve kterém vznikla a dodnes ještě (převážně v USA) vzniká literatura.

Dvacáté století přineslo Židům, mluvčím *jidiš*, strašné pohromy. Na přelomu století to byly pogromy v carském Rusku (tedy i v Polsku), které způsobily masový exodus směřující převážně za oceán. Další ranou byl sovětský antisemitismus a konečně i válka, ve které nacisté vyvraždili šest milionů Židů, většinou pocházejících z východní Evropy.

Tradiční židovské komunity byly zničeny a po válce se už nikdy nevzpamatovaly. V Evropě tak *jidiš* doslova „vyhynul“ a když se zbytky Židů rozhodly po válce vystěhovat do Izraele, nebylo již nikoho, kdo by tímto starobylým jazykem mluvil.

Musíme si proto velice považovat úsilí všech, kteří se rozhodli *jidiš* udržovat a předvést jej v jeho bohatosti i dalším židovským generacím, aby i ony slyšely, jak hovořili (ale i psali) jejich předkové. Bylo proto velkým štěstím, že se podařilo zajistit, aby dnes už světoznámý divadelní soubor *The Dora Wasserman Yiddish Theatre* vystoupil alespoň jednou v Praze – ve společenském sále židovské radnice. Soubor s výhradně *jidiš* dramaturgií založila v roce 1967 Dora Wasserman, která studovala *jidiš* divadlo v Moskvě a v roce 1950 emigrovala na Západ. V repertoáru divadla najdeme díla Šolom Alejchema, J. L. Peretze, Šolem Asche a nechybí ani Issac Bashevis Singer. Cílem divadla v Evropě byla účast na 10. festivalu *jidiš* divadel ve Vídni a návštěva Prahy v původním plánu vůbec nebyla.

Kanadští divadelníci předvedli koncertní verzi muzikálu „Those were the Days“ (To byly tenkrát časy...) autorů Zalmen Mloteka a Mojše Rosenfelda, který se poprvé

uváděl v roce 1991 na newyorské Broadwayi. Zcela zaplněný sál byl naprosto nadšen, diváci vytleskávali temperamentní rytmy, mnozí byli evidentně dojati (*babiččin mamelošn*) a v závěru představení, po mnoha děkovačkách, si všichni společně – diváci i herci – zazpívali píseň Šabat, šabat. Lze jen doufat, že se po čase opět s tímto skvělým divadlem v Praze setkáme. Je to docela dobře možné, protože Prahou byli nadšeni a o našem publiku prohlásili, že bylo naprosto dokonalé.

► Milan KALINA

IVAN VÁVRA: JAK TO VŮBEC BYLO MOŽNÉ?

KŘEMENCÁRNA, JEJÍ VŮNĚ, PACHY, ZÁPACHY A SMRADY – II. ČÁST

Zejména však určovala atmosféru třídy – a to v chladných měsících již od jitrního šera – vysoká kamna násypná z chodby, postávající v zadním rohu třídy. Byla nasypávána erárními topivem, což byl ministerstvem školství kontrahovaný hnědouhelný mour: než byl školníkem Vaníčkem roztopen, několikrát vybuchl a třída setrvávala v prostředí, které spolužák Zikmund Vojtěch, dicte „Vorvaň“, charakterizoval slovy „smrad a zima“. Teprve těsně před ukončením vyučování, před 13. hodinou, počala kamna vydávat jakési nesmělé vlažno, které ovšem v dalším průběhu dne opět vyvanulo.

Tato subarktická teplota nemohla nepůsobit na intelekt žáků, a to zejména v prvních hodinách prvního dne vyučování, tj. v pondělí ráno. Bylo tradičně skálopevným přesvědčením profesorů (a je jím asi dodnes), že dívka jsou po víkendu řádně odpočata, jak duševně, tak fyzicky, jsou „čerstvá a svěží“ a na probírání látku pečlivě připravena – a je tedy nejlepším termínem pro kompozice den pondělí, a to hned první hodina vyučovací. Význačným zastáncem této teorie byl náš profesor matematiky Karel Špaček; nezviklala ho ani skutečnost, že studenti jsou naopak po neděli ještě tupější a indolentnější než v dalších dnech týdne, jsouce zcela vyčerpáni po všech možných sportovních aktivitách – a ve vyšších třídách navíc ještě přiožralí po sobotních „mejdanech“, které se často protáhly do nedělního poledne. (Následoval ještě povinný doprovod dívek k jejich domovům do Dolních Chaber či na Cibulku.) Výsledky těchto pondělních kompozic – až na díla některých génů – byly katastrofální: což ovšem nutno připsat onomu podnebí „smrad a zima“, nikoliv však neumění žáků.

Svůj charakteristický pach měly i jednotlivé učebny, zvláště pak odborné – například „chemikárna“, v níž kraloval profesor Ota Vrbík, dále „fyzikárna“, v níž vládl profesor Fiala, řečený „Monoruk“. Pach se trvale udržoval, neboť okna byla pro zdar pokusů zatahována černými klotovými závěsy. Ovšem svůj charakteristický pach měly i jednotlivé třídy – dle skladby a věku žactva.

Vůně a pachy vyvěraly i z jednotlivých členů sboru profesorského: takovým byl slabě nakyslý odér paní profesorky Křeča-

nové (hudební výchova), odér charakteristický pro ony ženy zlatého srdce, plné lásky ke krásnu a vlasti, jimž však osud nedopřál dostatek lásky tělesné. Jakýsi úskočný, zlomyslný pach vylučoval i profesor kreslení Schulz, řečený „Icik“, s tvářím ne nepodobnou velikánu našeho století V. I. Leninovi, horlivý propagátor papírnictví „Papír – Tišler – Myslíkova“. Nejvýraznější zápach však vycházel z nešťastného profesora němčiny a francouzštiny Jaroslava Vysokého čili „Něguše“. Co lidstvo pamatuje, neměnil své oblečení: do zrcadla oblýkaný žaket s šedočerně proužkovanými kalhotami, zašlou bílou košili (čistou, leč se sežvaněným límcem) a věčně stejnou, černo-bíle příčně proužkovanou kravatu, již přezdívalo bylo „zebra“. Ta byla ručně pletená a byla snad pracně zdobena jeho maminkou (domnívali jsme se, že se narodil již jako dospělý, s cvikem a řídkými vousisky) či dávnou, dávnou jeho láskou, nenaplněnou, která asi předurčila jeho životní osamění, trvale skryté pod barvou šedo-černou. Něguš páchl směsí vůně staromládenectví, starého šatstva, inkoustu, křídla a moči. Já sám jsem byl po několik měsíců donucen sedat v „oslovské“ lavici – hned v první řadě před katedrou, o niž se stehny Něguš opíral. Abych ho od tohoto zvyku odradil, opíral jsem našpicovanou tužku mezi žlábek lavice a jeho břicho – bezúspěšně, neboť byl svým životem zřejmě vůči bolesti zcela otupen. Zde je nutno se sklonit se soustrastí nad jeho osudem: někdy v padesátých letech měl být co osamělý jedinec vystěhován ze svého zřejmě „nadměrného“ bytu do jakéhosi „ajncíku“, v němž ale neměl kam složit své knihy, které mu byly smyslem a světlem života. Zahnán do kouta, ukončil svůj tichý, opuštěný život sám a o své vůli. Jak smutný osud tohoto záhadného muže, jenž se snad nikdy v životě nezasmál. A já se studem a lítostí vzpomínám na nesčetné rošťárny, které jsme mu napáchali: Něgušičku zlatej, odpušť mi, já už to voprada nikdá neudělám!

Naproti tomu náš třídní profesor, proslulý češtinář, latinář a řečtinář Vojtěch Zelinka, voněl noblesou a důstojností, což vyplývalo z celé jeho osobnosti. Během hodiny si několikrát přičísl pěstěný plnovous speciálním kartáčkem a nakapal na tváře a krk za ušima

několik kapek pravé Eau de Cologne. Procházeje uličkami mezi škamny, rozšiřoval kolem sebe ovzduší čistoty, distinguované ušlechtilosti, rezervované autority a vpravdě antické moudrosti. Po pravdě řečeno – skoro škoda pro nás, rošťáky. Ale něco z toho vánku z výše Parthenonu v nás zbylo dodnes – AD MAIOREM DII GLORIAM; budiž takto v úctě vzpomenu...

Velice pronikavé zápachy v sobě uchovávaly a škvírami šířily ústavní toalety čili záchody, zvané „hajzly“. Jako vše v Křemencárně byly letité, odpovídající klasicistnímu pojetí věcí pozemských, stvořených koncem 19. století. Pozůstávaly ze zahnědlé, kachlové stružky pro močení (celého patra), a z kabelek pro „velkou potřebu“ s dřevěnými stěnami, lakovanými „ouřední c.k. barvou“ temně olivově zelenou, s příslušnými boulemi, které byly nehty seškrabávány. (Obdobně bylo lakováno rozkládací zařízení plovárny na Žofíně a plovárny Občanské pod Petřínem.) Splachovadla v těchto kabinkách téměř nikdy nefungovala – většinou byly přetřžené řetízky k porcelánovým olivám (s nápisem „TIREZ“) nebo se zasekl uzávěr k litinovému rezervoáru vody. Nejčastěji však byla ucpaná mísa žvanci nového papíru, pijáků i stránek „rodokapsů“ a jiných nezbadatelných materiálů, poněvadž svitků papíru toaletního nikdo z nás nikdy nezřel. Navíc byly mísy plny rozbředlých nedopalků cigaret, neboť v kabinkách žáci vyšších tříd (tak od kvarty výše) tajně a chvatnými tahy o „malých přestávkách“ kouřili. Pokud byli přistiženi, byli za tento přestupek kantory mírně a ohleduplně pokáráni, ba i potrestáni, avšak toto zakázané ovoce neodolatelně chutnalo a přispívalo spolu s řídké rašicím vousikem ke zdání vznikající mužnosti.

Osudným se stalo kouření žáku Miloši Čálkovi. Ten však, ač náš věkovec, navštěvoval oddělení „A“, na rozdíl od nás, „běčkařů“. Uzavřel se v kabině, zapálil si cigaretu „Zorku“ (nejlevnější – 10 ks za 1 Kč), avšak nechtěl se v krátké přestávce zdržovat marnými pokusy o spláchnutí zbytků po svém předchůdci, jimiž byla mísa naplněna. Proužek modravého dýmu však prozrazoval, co se v kabině děje, a kterýsi žertěř (vím kdo, ale nepovím) kabinku zvenčí zamkl šperhákem. Nešťastný Čálek Miloš byl uvězněn, beznadějně, přes všechno rumplování ▶

► a bouchání na dvířka. Již zvonilo – a zoufalec se pokusil přehoupnout se přes přední stěnu ke kýžené svobodě. Vyskočil, hbitě se zachytil za hořené ozdobnou lištu a chystal se přehoupnout nohu – když v tom se lišta utrhla a žák Čálek spadl z výšky přímo do mísy plné smrdutého obsahu. Mísa, již z dřívějšíka naprasklá, se rozpadla úplně. Tehdy Čálka v nouzi nejvyšší („Echte Not“) posedla zuřivost, která mu dodala sílu rozběsněného bizona: ramenem vyrazil dveře a po lýtka hustě potřísněn fekáliemi prchal chodbou, zanechávaje za sebou stopy neklamné barvy i zápachu. Ve svém pádění byl zachycen profesorem Jarchovským (řečeným „Kaštan“), jenž co záložní důstojník (kapitán čs. armády) měl k tomu odvahy. Čálek byl odvečen za uši do umývárn u tělocvičny, zklidněn do maxima, odrbán rejžákem a zbaven tak nejhoršího puchu. Byl pak přioděn jakýmsi ústavními tepláky a poslán šupem domů s tím, že „návštěva pánů rodičů jest očekávána“.

Soud, který následoval „in camera“, byl přísný, ale (jako vždy) spravedlivý: delikvent

byl zapsán do třídní knihy, odsouzen ku třídní důtce a jeho rodiče museli uhradit vyčištění záchodu, rozbitou mísu i opravu vyražených dveří. Vzhledem k tomu, že žák Čálek byl v celé kauze jediným postiženým a jediným trpětelem, bylo jeho potrestání plně na místě. Naopak – pravý viník (ten, jenž zámek zvenčí uzamkl) zůstal navždy nevytápán: IUSTITIA DURA, SED IUSTA. Žák Čálek, dospěv ve sličného mladého muže, stal se vynikajícím střihačem Krátkého filmu. Nicméně i po desetiletích byl ve filmářských kruzích nazýván jako „Ten zahovněnej Čálek“. Mezi umělci není o laskavosti nouze...

Když o jedné hodině z poledne končilo vyučování, otevřely se brány Křemencárny a dav studentů, té naděje národa, se hrnul s ohlušujícím řevem („vřavou“) na ulici, šlapaje brutálně a bez milosti po upadlých či sražených čepicích, kloboucích či školních brašnách Počestní měšťané vycházející od „Fleků“ byli rovněž smeteni tímto nezkrotným proudem a vdechovali to cosi neviditelné, co dav strhával s sebou: všechny ty vůně, pachy, zápachy a smrady,

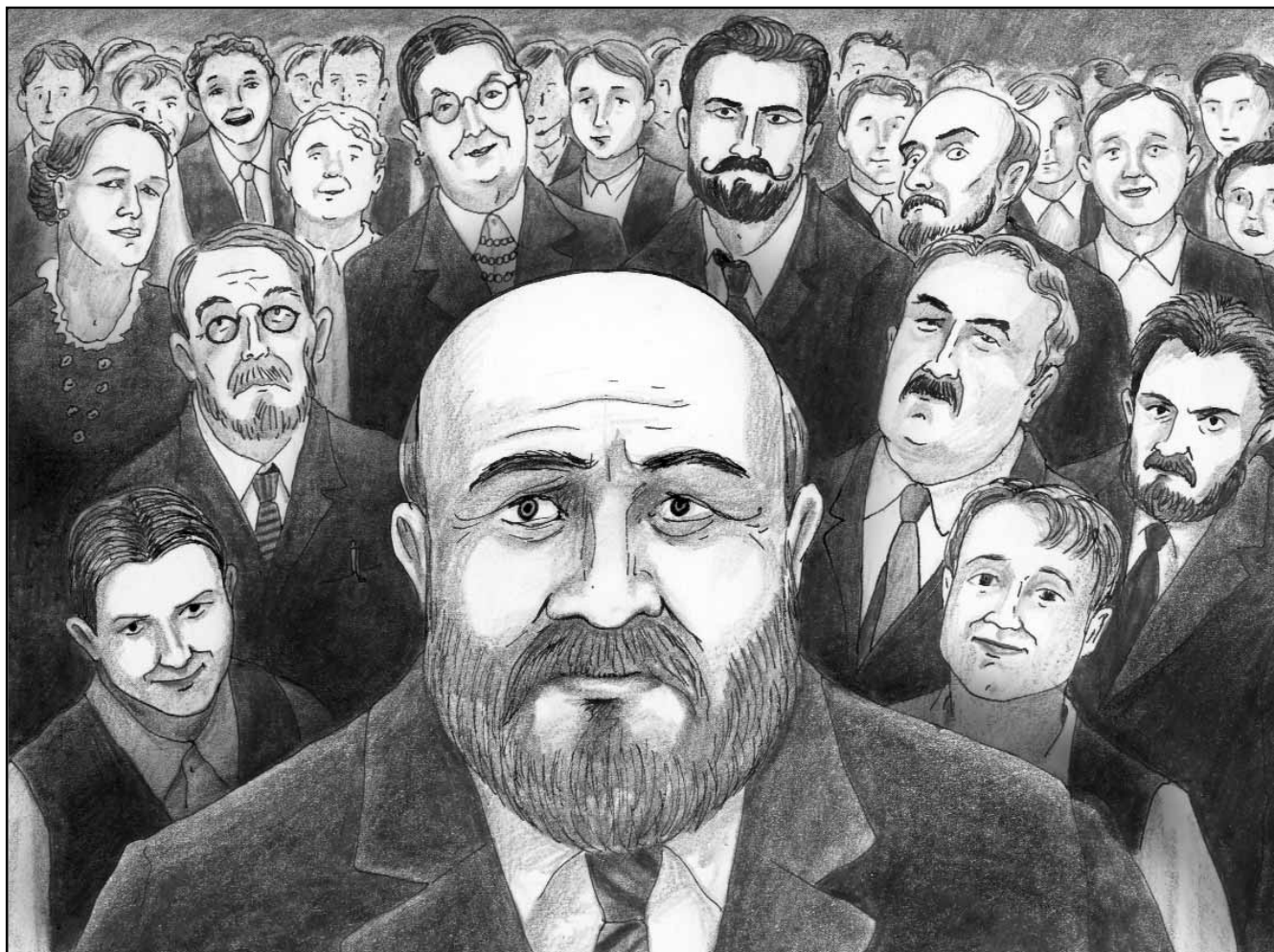
kteří se linuly z našeho ústavu do ulice Křemencovy.

Vzpomínám na údivný povzdech robustního občana, právě opustivšího pohostinné přítmi Flekovského pivovaru. S přivřenými očima a otevřeným chřípím zavrtěl hlavou a prohlásil: „Fujtajxl, tam teda bylo smradu jak ve vopičárně!“

Křemencárno naše drahá, odpust', že některé z našich vzpomínek jsou i drsnější – tak trochu jako memoáry starých front'áků. My totiž tou buršikosností stydlivě zakrýváme opravdovou něhu našich srdcí, která, jak jistě víš, patří Tobě. A věř, že vůně Tvých květů – našich profesorů, spolužáků a celého Tvého GENIA LOCI obklopuje nás, tu poslední hrstku věrných pod Tvým praporem, ve vzpomínkách trvale, ba sládne s lety přibývajícimi. Byla s námi v dlouhých dobách našeho osudového odloučení – a laská nás opět při našich setkáních, kdy jsme se, byť počtem prořídli, opět našli.

Tví šediví „KLUCÍ“ Praha, únor 1999

► Ilustrace: Lucie Lomová

ÚSPĚŠNÉ BRONZY LINDY KLARFELDOVÉ ANEB ZE ŽIŽKOVA DO SYDNEY

Jedním z několika možných receptů, jak se stát úspěšným Australanem, je tento: Musíte být Židem. Měli byste pocházet z nějaké východoevropské, komunistické země, nejlépe z města s bohatou historií. Do Austrálie je zapotřebí emigrovat jako dítě s rodiči, kteří dobře vědí, proč kdysi odjeli...

muzikantem, který hrál na bicí ve FRAMUS FIVE, jedné z nejlepších beatových kapel své doby. Celá rodina žila ve hřbitovním domku židovského hřbitova na Žižkově. Synergický efekt rodinného původu, zděděných dispozic a určitého genius loci významně ovlivnil Lindino budoucí životní směřování do oblasti umění. Rodiče její výtvarný talent všemožně podporovali a Linda chodila do různých uměleckých kroužků a škol. Navzdory svému uměleckému talentu se však zapsala na Macquarie University v Sydney, kde získala titul magistra psychologie. Je obdivuhodné, jak dokázala

toto pragmatické studium skloubit se svými uměleckými ambicemi. Ty byly tak silné, že v šestnácti letech absolvovala kurz v proslulé kamenosochařské škole v Hořicích a sjednala si postupně stáže u významných českých ak. sochařů Kurta Gebauera, Ctirada Havelky a Václava Skalického, po kterých následovalo i výtvarné studium v New Yorku. To vše dobře zúročila a ještě v době studií na univerzitě získala veřejnou (!) zakázku na vytvoření Křížové cesty pro místní hřbitov (Macquarie Cemetary), který je zájímavý tím, že jsou zde pohřbíváni členové všech církví.

Zdá se, že tomuto „receptu“ velmi dobře odpovídá osud mladé australsko-české sochařky **Lindy Klarfeldové**, která žije a pracuje v hlavním městě Nového Jižního Walesu – Sydney. Tato brána do Austrálie, rozložená vějířovitě okolo zátoky Port Jackson na východním pobřeží země, je hospodářským a obchodním centrem nejen celé země, ale i celého jižního Tichomoří. Krásná poloha a ekonomické možnosti města byly zřejmě důvody, které její rodiče vedly k tomu, aby se zde v roce 1980 s čtyřletou dcerkou usadili.

Linda se narodila v Praze v roce 1976. Její dědeček, Karel Klarfeld, byl v padesátých letech minulého století tajemníkem pražské Židovské obce, její otec, Petr Klarfeld, byl známým pražským

„Velký šéf“ – socha úspěšné, silné a elegantní ženy, životní velikost, bronz

Linda si posléze otevřela vlastní ateliér (www.klarfeld.com), kde se za pomoci svého otce ponořila naplno do tvůrčí práce. Pro Gold Coast Turf Club vytvořila bronzovou sochu Callghera, kapitána národního rugbyového družstva, vrchní sládek firmy Jack Daniels Whisky z Tennessee si u ní zadal portrét svého vnuka, kterého neváhal přivést z USA, vytvořila skupinu 14 plastik pro zahradu v Hunter Valley, plastiky pro univerzitu, mezinárodní školu managementu, kardiologický institut a další instituce. Mimo veřejné prostory se její díla nacházejí i v četných soukromých sbírkách v Austrálii i USA.

V letošním roce uspořádala v Sydney výstavu s názvem „Board of Directors“ (Správní rada). Tato svérázně pojatá série několika bronzových plastik v životní velikosti vzbudila zaslouženou pozornost. Tuto Lindinu poslední výstavu přibližujeme několika fotografiemi.

A co Praha? Tu má velice ráda, naposledy zde byla letos a velice obdivovala Rónovu sochu Franze Kafky stojící vedle Španělské synagogy. Ze starších českých sochařů si váží představitele symbolistické a secesní plastiky Františka Bílka, obdivuje také Ladislava Šalouna. Z moderních sochařů sleduje se zaujetím zejména tvorbu Olbrama Zoubka a při procházkách Prahou jí vzrušují monumentální dřevěné plastiky v barokních chrámech. Při žádné své návštěvě Prahy však nezapomene vyšetřit chvilku a podívat se na hřbitovní domeček u žižkovského židovského hřbitova, kde se narodila a krátkou dobu žila.

V roce 2000 se zasloužila o společnou výstavu českých a australských výtvarníků.

Dvacetšest prací z České republiky a stejný počet obrazů a soch od australských umělců spojoval společný zájem o návrat ke klasickému pohledu na krajinu a figuru. Cílem výstavy bylo zavedení dialogu mezi českými umělci a jejich australskými současníky. Tyto vazby jsou podporovány českou skupinou KONFESE a australským sochařem Errolem Davisem, který je kurátorem sbírky soch v Macquarie University Sculpture Park. Linda se výstavy zúčastnila svými figurativními díly.

► Milan KALINA

(s laskavým přispěním Heleny Beckové)

„Levitující právník – jeho silou je vědění“, životní velikost, bronz

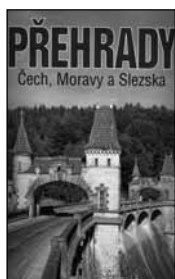

„Předseda“ – socha moudrého a zkušeného muže ze světa obchodu, životní velikost, bronz

LITERATURA NEJEN S DAVIDOVOU HVĚZDOU

Prší už třetí den a voda v potocích, říčkách i řekách se začíná nebezpečně rozlévat. Opět hrozí zátopy, schází se krizové štáby... V televizi se množí záběry přehrad, názorům hrázných je dávana velká publicita.

Na takovou situaci si v posledních letech pomalu zvykáme. Proto se ptáme, co vlastně o našich přehradách víme? Většina z nás je vnímá jen jako vhodná místa k rekreaci a k provozování vodních sportů.

Kvůli tomu se ovšem přehradý nestavěly a nestaví. Nyní vyšla výpravná publikace, která vůbec poprvé přináší ucelený pohled a charakteristiku všech nejvýznamnějších vodních děl na území České republiky, členěných podle jednotlivých

povodí Labe, Vltava, Ohře, Odry a Morava. Představuje 136 přehrad a jejich historie, od vzniku projektu, přes budování až po dnešní stav. Bohatý obrazový materiál – historické fotografie, dobové pohlednice i letecké snímky – jsou atraktivním doprovodem k většině málo známých či zcela nových informací. Významné přehradý spolu s nádržemi, dominující často v krajině, popřípadě urbanizovaném prostředí, jsou nepochybně významným svědectvím doby, ve které vznikly. Logicky se proto staly součástí kulturního bohatství státu.

Vojtěch Broža a kol., PŘEHRADY ČECH, MORAVY A SLEZSKA, 251 str., KNIHY 555, Liberec 2005

Dana Němcová. Žijící legenda disentu sedmdesátých a osmdesátých let, psychologka, matka sedmi dětí, signatářka Charty 77, předsedkyně Výboru dobré vůle Olgy Havlové, členka předsednictva FS, nyní poradkyně Českého helsinského výboru, pečující o problematiku uprchlíků a žadatelů a azyl...

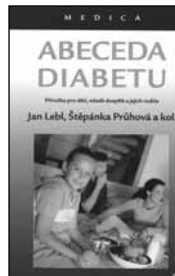
Všechny povinnosti, které z těchto aktivit vyplývaly, plnila paní Dana navýsost odpovědně a s velkým smyslem pro občanskou solidaritu. Dobře ví, co znamená pronásledování, a tato životní zkušenost, společně s jejím vzděláním psychologa, má pro její současnou práci s uprchlíky neobyčejný význam.

Její pestrý život inspiroval publicistu Jana Bártu, aby se pokusil o interview, které by chronologicky mapovalo nejdůležitější kapitoly jejího života. A nutno říci, že tento pokus sto procentně vyšel. Na malém prostoru a úspornými prostředky vyjádřil nejen holá, biografická fakta, ale zachytil i to podstatné, co je za nimi – pohnutky, obavy, starosti, odpovědnost, bojovnost, neústupnost a na místě nikoliv posledním – i neokázalou víru.

Jan Bárta, DANA NĚMCOVÁ – LIDÉ MÉHO ŽIVOTA, 167 str., PORTÁL, Edice ROZHOVORY, Praha 2003

Cukrovka neboli diabetes mellitus je porucha, při které tělo neumí hospodařit s glukózou. Tato kdysi málo rozšířená choroba je dnes strašidlem ohrožujícím lidi jakéhokoliv věku. Chorobu, na kterou se kdysi

umíralo, umí dnešní věda jen léčit (nikoliv vyléčit) a existuje množství dobrých rad, jak úděl „cukrovkářů“ zmírnit a jejich stav jim ulehčit. Rozšíření této „civilizační“ choroby je přímo úměrné genetické zátěži, špatné výživě, vzrůstajícímu tlaku stresových situací, nedostatku

pohybu a dalším faktorům. Je proto důležité se věnovat prevenci a ještě důležitější je v případě nemoci disciplinovaně plnit pokyny odborného lékaře. Specializované nakladatelství Maxdorf vydalo pro širokou veřejnost příručku určenou pro děti, mladé lidi i jejich rodiče ABECEDA DIABETU, ve které se dozvíme vše podstatné o prevenci choroby, jejím průběhu, možnostech a způsobech léčby, hodnotách potravin, doporučených jídellech a celkovém způsobu vhodné životní správy.

Lebl, Průhová a kol., ABECEDA DIABETU, 183 str., MAXDORF, Praha 2005

Léta plynou a většina mladých lidí už ani netuší, že se první republika skládala

nejen z Čech a Slovenska, ale také z Podkarpatské Rusi, zaostalé nádherné země, která teprve s příchodem československé státní správy začala nacházet svou identitu a budovat svou zanedbanou infrastrukturu. Dvacet let, kdy byla Podkarpatská Rus součástí naší republiky, však mělo pro tuto zemi klíčový význam. Bylo to totiž poprvé, kdy se její správa řídila demokratickými principy a zájem vlády směřoval k sociálnímu i kulturnímu povznesení místního obyvatelstva.

Povědomí o tomto území a všeho toho, co nás s ním spojovalo a dosud spojuje – udržuje Společnost přátel Podkarpatské

Rusi. Ta také vydává knižnici, ve které vyšla půvabná a svým obsahem unikátní publikace, mapující dřevěné kostelíky na území Podkarpatské Rusi.

Její autor, Jiří Havel, si byl vědom toho, jak moderní doba ohrožuje křehké kultovní stavby postavené ze dřeva, a tak se jal tyto nádherné stavby dokumentovat. Pro mnohé zájemce o architekturu může být tato publikace cenným objevem a příjemným překvapením.

Jiří Havel, DŘEVĚNÉ KOSTELÍKY NA PODKARPATSKÉ RUSI, 120 str., ČESKÁ EXPEDICE, Praha 2004

S tvorbou současných izraelských autorů se k naší lítosti „neroztrhl pytel“, a tak jde stále o „zboží“ nedostatkové. Proto je příjemné držet v ruce půvabnou knížku z nakladatelství G plus G Létající Santini, povídky mladého izraelského spisovatele Etgara Kereta (1967), který patří mezi nejoblíbenější izraelské autory. Pokud si tuto knížku opatříte, bude vám jasné, že se jedná o oblibu zcela zaslouženou. Ve svých krátkých a často bizarních povídkách popisuje vnitřní svět smutku a paranoie, který podle něj šíří izraelskou společnost.

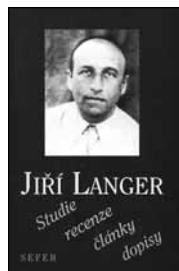
Nevyhýbá se přitom terorismu, palestinsko-izraelské válce, šoa, připomínce války světové a všeho toho, co vrství pocity obyčejného člověka žijícího v Izraeli. Přestože vychází z koncentrované izraelské empirie, hrdinové jeho povídek „řeší“ problémy obecně platné.

A co říká autor o svých textech? „Moje povídky jsou vlastně jakousi reklamou na život: Život – někdy si ho zkuste!“

P.S. Bylo by hrubě nespravedlivé nezmínit se o „šťavnatých“ ilustracích Terezy Říčanové, které kongeniálně vystihují atmosféru textů.

Etgar Keret, LÉTAJÍCÍ SANTINI, 123 str., G plus G, Praha 2005

Mnohdy, v nezaslouženém stínu Františka Langera, leží obdivuhodné dílo jeho bratra Jiřího (1894–1943). Psal česky, německy a jako jeden z posledních židovských autorů v Čechách také hebrejsky. Jeho dílo a samotný život poznamenalo jeho setkání se světem haličských chasidů, který zachytil ve světově proslulé, česky psané knize *Devět bran*. V povědomí čtenářů je ovšem zapsán i jako hebrejský básník (Básně a písně přátelství, *Kapka balzámu*) či překladatel (Písně zavržených). Nedávno vyšel překlad jeho německy psané knihy o židovské mystice *Erotika kabaly*.

Dosud zůstávala stranou pozornosti jeho česká, německá a hebrejská publicistika. Výbor z této autorovy tvorby zahrnuje nejzajímavější texty o judaismu, židovských tradicích, filozofii, mystice, jazykovědě, slovesnosti, literární recenze i dosud neznámá zpracování chasidských legend a originální překlad jedné z kabalistických pohádek rabiho Nechmena. V závěrečném oddíle jsou vůbec poprvé publikovány dopisy, které dokumentují poslední léta Langrova života, jeho dobrodružný útek před nacisty po Dunaji a moři do Palestiny, kde umírá na následky těžkého onemocnění získaného při útěku. Výbor je překvapivě dobrým, které lze vřele čtenářům doporučit.

Jiří Langer, STUDIE, RECENZE, ČLÁNKY, DOPISY, str. 254, SEFER, Edice Judaica, Praha

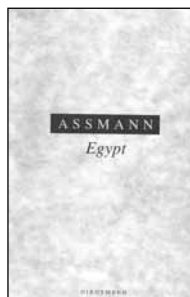
Samotné slovo EGYPT už evokuje představu čehosi tajemného. Kolébku civilizace,

tajemnou poušť plnou neobjevených pokladů, vesnice vykradačů hrobů, pohřební kult, který dal vzniknout největším, nejobdivovanějším a také nejtajemnějším stavbám na světě – pyramidám. To je svět romantiky, laciných dobrodružných knížek, jejichž nepatrná hodnota se rovná ceně potišteného papíru. A skutečnost?

Tu popisují seriózní autoři, mezi kterými vyniká Jan Assmann (1938), řádný profesor egyptologie v Heidelbergu. V současné době patří mezi nejvýznamnější znalce náboženství a náboženské literatury starověkého Egypta, ve své práci využívá i svých rozsáhlých znalostí o kulturách starověkého Řecka, Říma a Izraele. Jeho dílo je tedy cenné pro pochopení kořenů naší, tedy evropské civilizace. Autor se ve své poslední knize zabývá teologií a zbožností rané egyptské civilizace. V devíti kapitolách přibližuje velmi přesně, srozumitelně a pro laika i přístupně, náboženský (duchovní) svět starých Egyptanů, který inspiroval nejen antickou kulturu mediteránní oblasti, ale i všechny ostatní následující kulturní vrstvy až do současnosti.

Jan Assmann, EGYPT – THEOLOGIE A ZBOŽNOST RANNÉ CIVILIZACE, 306 str., OIKOYMENH, Praha 2002

Doba, kdy pouhé vyslovení slova URAN nahánělo hrůzu a nutilo ztišit hlas, není tak vzdálená, aby nás přestalo zajímat, co se za ním skrývalo v dobách komunistické vlády. Jedním z důvodů, proč tehdejší Sovětský svaz usiloval o nadvládu nad Československem, byla nejen naše strategická poloha, ale zejména světově významná naleziště uranové rudy v jáchymovském důlním rajónu. Dohnat a předejít USA – první jadernou mocnost světa – dohánělo Rusy k bezohlednému tlaku na čs. vládu. Kniha, kterou doporučujeme, je určena široké veřejnosti jako splátka na dluh její neinformovanosti v dané oblasti. Vše, co souviselo s průzkumem, těžbou a vývozem uranové rudy, bylo totiž přísně tajné, stejně tak jako obsah příslušné smlouvy upravující množství vyvezené rudy a ceny, za kterou jsme ji „dobrovolně“ prodávali. Vedle ekono-

mických ztrát, které jsme tímto „výhodným“ exportem utrpěli, byly i ztráty daleko horší. Celá oblast těžby uranu byla pod kontrolou ministerstva vnitra a byla protkána desítkami pracovních lágrů, ve kterých musely tisíce politických vězňů pracovat v nelidských podmínkách celé dlouhé roky. Absence ochranných pomůcek způsobovala u vězňů nezhojitelná zdravotní postižení z primární radiace a tehdejší naprostý nezáměr o životní prostředí způsobil i rozsáhlou a těžko napravitelnou devastaci celých území.

František Lepka, ČESKÝ URAN 1945–2002, 99 str., KNIHY 555, Liberec 2003

Málokterý čínský myslitel je u nás znám tak dobře, jako legendární zakladatel taoismu Lao-c'e (starý mistr), jenž žil asi v letech 570 až 490 př.n.l. Pěstoval cestu (tao) a její sílu (te). Učil, že člověk se má snažit skrýt a zůstat beze jména. Žil po dlouhá léta v království Čou a když viděl, jak dynastie upadá, opustil zemi... Nikdo neví, kde své dny skončil.

Kniha „O tao a ctnosti“ (Tao te ťing) je sama o sobě doprovázena pochybnostmi moderních badatelů, kteří uvažují o tom, zda byl autor Lao-c'e skutečně žijící postavou nebo je pouhou legendou, a také se nemohou dohodnout na stáří díla a toto kladou do rozmezí několika set let. Dokonce existují i názory, že toto dílo není jen výtvorem jednoho autora, ale že se jedná o jakousi antologii moudrých rčení, životních rad a naučení, jež byly později sebrány a vydány pod jménem Lao-c'ovým. Tyto spory historiků a literárních vědců nechme být a berme toto dílo takové, jak je zprostředkoval výborný překlad Bertý Krebsově. Tato kniha patří více než dva tisíce let k nevlivnějším zdrojům celého čínského myšlení a je nejčastěji překládaným čínským textem. Dílo je považováno za jedno z klíčových děl světové filozofie. Kdo chce pochopit duši, kulturu a étos miliardového národa, měl by si najít čas a knihu v klidu přečíst či spíše prostudovat. Kdo to dokáže, nebude zklamán.

Lao-c', TAO TE ŤING, 268 str., DharmaGaia, Praha 2003

KULTURNÍ PROGRAM PROSINEC 2006

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze
 Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro
 tel. 222 325 172, fax 222 318 856, www.jewishmuseum.cz
education@jewishmuseum.cz

úterý 5. 12. v 18 h

Johannes Urzidil – literární pásmo z textů pražského německého autora ke 110. výročí jeho narození. Připravila a účinkuje **Zdenka Procházková-Hartmann**. Pořádá Společnost Franze Kafky. Vstup volný

středa 6. 12. v 18 h

Mechanismy globálního antisemitismu – přednáška **prof. MUDr. Tomáše Radila, DrSc.** (ČAV, Fyziologický ústav) navazující na cyklus Etická filozofie holocaustu. Vstupné 10 Kč

čtvrtek 7. 12. v 18 h

Parašat hašavua/Týdenní čtení Tóry – přednáška vrchního zemského a pražského rabína **Efraima K. Sidona**. Vstupné 10 Kč

pondělí 11. 12. v 18 h

Jaroslava Krejsová, Zdeněk Krejsa: Přes Volary přešla smrt – pochod smrti očima pamětníků. Setkání s autory obsahující dokumenty a svědectví o pochodu 600 žen z KT Helmbrechts. Šestina z nich je pochována na židovském hřbitově ve Volarech. Spojeno s prodejem knihy a autogramiádou. Vstupné 10 Kč

úterý 12. 12. v 18 h

2x kniha života – uvedení nového DVD za účasti jeho autora, režiséra **Pavla Štingla**, spojené s projekcí snímku „O zlém snu“

a debatou o možnostech využití DVD v metodice využívání multimediálních pomůcek ve výuce dějepisu. Účinkuje **Taňa Fischerová**. Vstupné 10 Kč

středa 13. 12. v 18 h

Židé v hlavních zemích diaspory: Rusko – **Petr Brod** řídí debatu: Co se změnilo v postavení Židů od konce druhé světové války. Diskutují: **Libor Dvořák** (redaktor ČRo 6, dlouholetý zpravodaj v Rusku), **Jefim Fištejn** (publicista), **Ondřej Soukup** (pracovník organizace Člověk v tísni, dlouholetý zpravodaj ČT v SSSR). Vstupné 10 Kč

čtvrtek 14. 12. v 18 h

Milena Hübschmannová: Můžeme se domluvit – vernisáž výstavy připomínající život a odkaz **doc. Mileny Hübschmannové, CSc.**, zakladatelky oboru romistika na UK v Praze, etnoložky, etnografky, socioložky, lingvistky, historičky a překladatelky světového významu. Občerstvení

pondělí 18. 12. v 18 h

Romský a židovský holocaust očima třetí generace – **PhDr. Jana Horvátová**, ředitelka Muzea romské kultury v Brně, promluví o historii holocaustu, jeho přijímání i popírání v současnosti a o odkazu přeživších pro generaci vnuků. Pořádá Občanské sdružení ROMEA. Vstup volný

středa 20. 12. v 18 h

Roš chodeš, Obecní noviny, Maskil – židovský tisk na území bývalé ČSR a v České republice. Na toto téma řídí debatu **Petr Brod**. Diskutují: **Jiří Daníček** (Roš Chodeš), **Sylvie Wittmannová** (Bejt Simcha), **Milan Kalina** (Maskil a Obecní noviny). Vstupné 10 Kč

čtvrtek 21. 12. v 18 h

*Arnošt Lustig: *80** – večer k narozeninám spisovatele. Setkání s oslavencem! Účinkují **Květa Fialová** a **Markéta Mališová**. Ve spolupráci se Společností Franze Kafky. Vstupné 10 Kč

Terezínské ghetto – výstava černobílých i barevných fotografií **Petra Holubce** z let 2004–2005. Autor se zaměřuje na prázdné budovy bývalého ghetta, na tichý pohyb v uzavřených a nepřístupných prostorách. Výstava potrvá do 12. prosince 2006.

Milena Hübschmannová: Můžeme se domluvit – výstava připomínající život a odkaz **doc. Mileny Hübschmannové, CSc.**, zakladatelky oboru romistika na Karlově univerzitě v Praze, etnoložky, etnografky, socioložky, lingvistky, historičky a překladatelky světového významu. Výstava potrvá do konce ledna 2007.

VKC ŽIDOVSKÉHO MUzea V PRAZE, POBOČKA BRNO, TR. KPT. JAROŠE 3, 602 00 BRNO

neděle 3. 12. v 15 h

Divadlo v Terezíně 1945–2006. Jak popisují pamětníci terezínské divadlo a jeho působení s odstupem šedesáti let. Beseda s americkou badatelkou Lisou Peschel o její analýze funkce divadla v extrémní situaci (v češtině). Vstupné 10 Kč

úterý 5. 12. v 19 h

Léon Bakst – scénograf secese. Přednáška **Mgr. Pavla Kleina, Ph.D.**, je věno-

vána osobnosti a dílu malíře, grafika a scénografa Léona Baksta – vl. jm. Lev Samojlovič Rosenberg (1866–1924), který se proslavil jako dvorní scénograf světoznámého baletního souboru Les Ballets Russes impresária S. P. Ďagileva a byl jedním z učitelů M. Chagalla. Společný osud židovského vydědence s tanečnickým souborem Idu Rubinsteinovou, která se stala ztělesněním jeho výtvarných vizí na jevišti. Vstupné 10 Kč

neděle 10. 12. v 15 h

Rozinky a mandle: Jak to chodí na židovské svatbě. Seznámíme se s tradicemi, které se k ní vztahují, funkcí tradiční židovské rodiny, objasníme si obsah a význam svatební smlouvy (ketuby) a také si zkusíme takovou vlastní smlouvu napsat. Veselá atmosféra s typickými židovskými svatebními tanci a hudbou je zajištěna po dobu 2 hodin pro děti od 10 let i jejich doprovod. Vstupné 20 Kč

středa 13. 12. v 19 h

Od Chanuky do Chanuky. Beseda nad stejnojmennou knížkou fejetonů. Rozmlouvat s jejím autorem, ředitelem Židovského muzea v Praze, **PhDr. Leo Pavlátem**, bude místopředseda ŽO v Brně a příležitostný publicista, **Ing. Petr Weber**. Vstupné 10 Kč

čtvrtek 14. 12. v 19 h

Alfréd Radok – O prostoru mezi fikcí a realitou. Přednáška **MgA. H. Slavíkové, Ph.D.**, představí takřka neznámé dílo tohoto

výrazného filmového a divadelního tvůrce. **Film Šach mat** vznikl jako experiment na bázi *documentary-fiction* v ČST v Praze v roce 1963. Součástí přednášky bude i projekce běžně nedostupných vybraných pasáží filmu. Vstupné 10 Kč

neděle 17. 12. v 15 h

Rozinky a mandle: Chanuka – svátek světél. Proč je světél osm, když má svícen devět ramen? Komu slouží šames a k čemu je dobrý drejdl? Přijďte společně odhalit

záhadu chanukového svícnu, vyrobit si vlastní (svícen nebo přání) a zažít příjemnou sváteční atmosféru. Program (nejen) pro děti od 5 let s doprovodem. Vstupné 40 Kč

Výstavy v sále je možné shlédnout do 26. 1. 2007.

„Pocta dětským obětem holocaustu“
„Děvčata z pokoje č. 28, L 410, Terežín“.

Sál je přístupný vždy 20 minut před zahájením programu.

OSM SVĚTEL

nedělní program pro děti a jejich rodiče

10. prosince 2006 ve 14 hodin

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze, Maiselova 15, Praha 1

Proč má chanukový svícen osm ramen? Nač je nám dobrý sluha? K čemu je dobré hrát si s káčou? A proč není Chanuka totéž co Vánoce? To vše se dozvíme při společné hře v naší dílně.

Jednotné vstupné 40 Kč

BEJT ELEND

odpolední židovská škola ve spolupráci s klubem HAKOACH

připravila pro vaše děti KURZ SEBEOBRANY pro začátečníky

Každý čtvrtek od 18.15 h do 19.45 h v tělocvičně Lauderových škol, Belgická 25, Praha 2.

Bližší informace rády poskytnou Jitka 603 168 427 a Marta 777 611 211 (elende@volny.cz)

NADAČNÍ FOND OBĚTEM HOLOCAUSTU

hledá pracovnice/pracovníky na pozice:

- **FINANČNÍ MANAŽER/KA**
- **MANAŽER/KA PRO FUNDRAISING A PUBLIC RELATIONS**

Informace na www.fondholocaust.cz nebo 224 261 615, fax: 224 262 563

V případě zájmu zašlete životopis a motivační dopis písemně či mailem na adresu:
NFOH, Legerova 22/1854, 120 00, Praha 2 (mala@fondholocaust.cz)

PODVEČER S YVONNE PŘENOSILOVOU

a jejím hostem Karlem Svobodou nejen o premiéře muzikálu Golem.

Našel ten správný šém?

7. 12. 2006 v 15 h, Společenský sál, ŽOP, Maiselova 18, Praha 1

Milí čtenáři,

v posledním čísle jsme vám představili novou podobu poslední stránky, kterou jsme nazvali **HYDE PARK**. Chceme v ní publikovat texty, které jsou schopny vyvolat vaši silnou pozitivní nebo zápornou reakci. Několik čtenářů vyjádřilo nad tímto úmyslem svou spokojenost, jiní zase soudí, že bychom sporné texty publikovat neměli. Osobně se domnívám, že nestačí určité texty pouze odmítnout, ale především je důležité toto *odmítnutí* dokázat vysvětlit a pro svůj postoj nalézt vhodné argumenty. A právě to může být pro autory i čtenáře velmi zajímavé. Jakýkoliv názor, není-li podpořen dobrou argumentací, zůstává jen nerespektovanou, plochou a neživou floskulí. Příkladem dobré a chytré argumentace jsou dva příspěvky, které zde uveřejňujeme v reakci na minulý text „*Co se to děje?*“ autora Dana Drápala.

ESA ŠEMA ŠAV

Koušu do kyselého jablka. Ne však dle přání páně Drápala, abychom radikálně omezili styky s islámským světem, nýbrž tím, že jednak mimoděk přijímám účast na dnes tak přebujelém nešvaru nejrůznějších blogů, kde si bříty per brousí každý, kdo nemá odvalu k polemikám z očí do očí (a doufejme, že se „maskilácký“ Hyde Park v něco podobného nepromění), především ale proto, že zdvímám „křivé slovo“ (esa šema šav – doslova – sbírám z podlahy pověst lživou – Ex 23:1), čímž se vědomě dopouštím „spoluúčasti“ na jazykářství (lašon ha-ra). Asi bych měl raději mlčet a nic dál nerozmazávat.

Ale na otázku „Co se tu děje?“ – lze odpovědět celkem jednoznačně: svinstvo. Protože nepodložená tvrzení jsou svinstvo. Ne, nezavírám oči před muslimskou radikalizací, jenom mi rozum a židovský způsob myšlení, který se už po staletí prezentuje svou argumentační průzračností, nedovolují smířit se s určitou demagogií

přítomnou ve stejnojmenném článku. „Někdo tyto akce řídí...“ – „Někdo nás nenávidí...“ – „Multikulturalismus byl zásadní chybou...“ – „Ano jsem xenofobní...“

Ne, pane Drápale, nejste xenofobní. Nejste dokonce ani „cizoplachý“, jste jen a jen (nevím proč) tuctový demonizátor islámu. Protože: nemáte strach ani z Řeků, Arménů či Indů, pokud to nebudou – chas ve-chalila – muslimové. Protože jste „multikulturalismus“ už v duchu odepsal nevinným slůvkem „byl“. Protože si v duchu přejete, abychom uvěřili, že ten někdo, kdo nás nenávidí a řídí akce, je nadnárodní Musliman.

Před sedmdesáti lety se psávalo podobně. Všechno řídil „nadnárodní žid“ (potažmo židobolševik), snahy emancipovat tuto „nižší rasu“ (tehdy šlo alespoň o rasu!!) a začlenit ji do „multikulturální“ Evropy byly také oficiálně demagogicky odpískány a pár let na to se opravdu začaly stavět ploty. Hodně vysoké.

Před čtyřmi stovkami let bylo vypáleno daleko více kostelů a zabito daleko více řádových sester – a to tehdy šlo o ryze křesťanské tahanice (do dneška přežívající v Irsku)! A dovedete si představit, jak surově si šli po krku židé v době přelomu věků? Ne jidiškajit, křesťanství anebo islám – ideologové a blbci jsou nebezpeční.

Život je cesta. Nikoli záhumenek oplacený sebevyššími dráty. Abraham smlouval (= vedl dialog), dokud to jen trochu šlo. Nakonec to usmlouval na deset. Být připraven – toť vše, učí Talmud. A dobrého souseda si získáváme dobrými skutky.

Přeji vám, pane Drápale, abyste na moment dostal strach, že vás může docela klidně zavraždit i pravoslavný Ukrajinec anebo vietnamský buddhista. Pak možná přestanete volat po vztyčování plotů, ale začnete mluvit jako lidská bytost – tj. bez afektu a na základě jasných argumentů. Anebo dokonce šeptat. Slova modlitby.

► Ahab

PRAVÁ ČESKÁ CHUCPE

V hlavičce nové rubriky „hyde park“ píšete, že budete rádi, pokud nám čtenářům zde uveřejněné články zkazí náladu nebo nás rozčílí. Dobrý nápad. Možná by to ale přece jen chtělo trochu více dobrého vkusu.

Pokud na titulní straně židovského listu jakkoli bezvýznamná nula volá po „vztyčování vysokého plotu“ mezi „námi“ (!!!) a „muslimským světem“, měl by se každému jen trochu morálkou a historickým vzděláním nakazenému Čechovi – a tím více příslušníkovi židovské komunity – udělat pořádně zle od žaludku.

Dost dobře nechápu, proč časopis vydávaný částí naší komunity, jež sama přežila „vztyčování vysokého plotu“, které nevyhnutelně končí v potocích krve, publikuje (a tím implicitně akceptuje!) „názory“ lidí, kteří hlásají nenávisť a intoleranci.

Vůbec mě nezajímají „argumenty“ páně Dana Drápala a jeho bolestítné výkřiky. Je mi jedno, že se bojí muslimů. Ať se bojí. Já se bojím takových, jako je on – ať si říkají imám, rebe nebo třeba emeritní senior. Nevytrhne mě jeho odstavec o „hodných“ muslimech. Takové argumentace je přece schopen každý jiný šovinista, jehož inteligence

postačuje na sepsání tří textových sloupců (a že jich je!): znám svého hodného cikána, negra, Žida. Vždyť i Himmler si musel postesknout – všichni víme, že Židi jsou svině, ale každý přijde a říká – tohle je prima Žid.

Nezajímá mě pan Drápal, i když přiznám, že by mi nevdal pobyt jeho a lidí podobně „uvažujících“ za „vysokým plotem“.

Irituje mě ale, že právě židovská tiskovina slouží jako šířitel nenávisti. Přistoupit na morálku vrahů je sebevražda.

► Daniel Putík